

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

Quæstio VII. De actibus fidei tum internis, tum externis: deque gratijs
gratis datis fidem concernentibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

94

Primum; etsi S. Thomas tum hic q. 9. a. 2. in corp. tum in 1. 2. q. 63. a. 4. & 7. significare videatur, donum sapientiæ à dono scientiæ distinguui, ex parte obiecti materialis, nempe quod per illud generatim perficiatur iudicium intellectus circa res diuinas; per hoc iudicium circa res creatas seu humanas; quod etiam docet Gregorius de Valentia hic q. 8. punct. vnic. melius tamen & accommodatius ad mentem S. Thomæ hic q. 9. art. 2. responsione ad 3. & infra q. 45. art. 2. ad 3. distingui ex parte obiecti formalis seu medij: quod nimirum, etsi vtrumque donum perficiat intellectum ad rectum iudicium ferendum, mediante quodam peculiari instinctu Spiritus Sancti, de rebus credendis & agendis, idque tam diuinis, quam humanis, & creatis; attamen donum sapientiæ pro medio habeat causas altissimas adeoque diuinas; scientiæ vero donum pro medio habeat res creatas, vt etiam notauit Caietanus hic q. 9. a. 2.

95

Alterum est; S. Thomam præter morem in alijs virtutibus obseruatum, duo hæc dona Spiritus Sancti, Intellectus scilicet & scientiæ, eidem virtuti fidei subiungere & annectere; cuius ipse rationem reddit quæst. 9. art. 1. ad 3. Cum enim sibi obiecisset, donum esse perfectius virtute; ac proinde vnum donum sufficere ad perfe-

ctionem vnius virtutis: cum ergo virtuti fidei respondeat donum intellectus, non respondere eidem donum scientiæ; nec apparet, inquit, cui alijs virtuti respondeat: ad hoc respondet Sanctus Thomas, dona esse perfectiora virtutibus moralibus & intellectualibus, non virtutibus Theologicis; sed magis omnia dona ad perfectionem virtutum theologicarum ordinari velut ad finem: & ideo non esse inconueniens, si diuersa dona ad vnam virtutem Theologicam ordinentur.

Hæc vero etsi probabiliter dicantur, nihilominus tamen, quia quibusdam verius videretur, dona Spiritus Sancti ex suo genere esse perfectiora virtutibus etiam Theologicis, hoc ipso, quod ex altiori motiuo, speciali nimirum instinctu Spiritus Sancti procedunt, & potissimum ad actus præstantiores virtutum ordinantur; simul etiam quia iuxta distributionem sancti Thomæ, non feruatur debita proportio septenarij numeri virtutum & donorum, nec superest donum, quod virtuti temperantiæ respondeat, ideo non improbabiler dici potest, donum scientiæ non tam respondere fidei, quam virtuti temperantiæ, quatenus exhibet & moderatur affectum inordinatum rerum sensibilium. Sed de qua re non est magnopere laborandum, Vide S. Thomam.

QVÆSTIO VII.

De actibus fidei, tum internis, tum externis; deque gratijs gratis datis fidem concernentibus.

S. Thomas 2. 2. q. 2. & 3.

Resoluetur hæc quæstio sex dubitationibus. I. Quid, & quotuplex sit actus fidei; quid credere, & quotuplex; & quomodo distinguatur credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. II. Qua, & quotuplex sit necessitas actus fidei; speciatim an & quid siue ex obiectis naturalibus siue supernaturalibus necessitate præcepti credendum sit omnibus. III. An, & quid necessitate præcepti credendum sit omnibus; & quando præceptum fidei obliget. IV. An & qua ratione actus fidei sit meritorius, ac necessario bonus. V. An, & qua ratione externa confessio fidei necessaria sit ad salutem; quæ in ea re sint obseruanda regule. VI. Qua ratione gratia gratis data se habeant ad fidem; quot item, & quamam sint; & quæ singularum sit ratio; an etiam sint habitus.

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex sit actus fidei; quid credere, & quotuplex; & quomodo distinguatur credere Deo, credere Deum, & credere in Deum.

S. Thomas 2. 2. q. 2. a. 1. 2. & q. 3. a. 1.

1

PLeraque præcedenti quæstione disputata de habitu fidei, etiam actibus fidei communia sunt; præsertim quæ de certitudine, & sub-

iecto, tam propinquo, quam remoto fidei, deque præsentie eiusdem notitiæ docuimus: Præter quæ tamē speciales aliæ difficultates de actu fidei,

cum.

cum S. Thoma hac quæstione à nobis explicanda sunt. Et quod ad præsentem dubitationem attinet.

Quæritur primo, quid, & quotuplex sit actus fidei. Respondeo breuiter actum fidei generalissime dici quemlibet actum hominis moralem cuiusvis potentiæ, qui à fide seu habituali, seu actuali procedit. Quomodo generatim loquendo dupliciter fidei actus distingui possunt; alij proprii, alij improprii. Proprii sunt, qui ex suo obiecto seu specifica ratione ita ad fidem pertinent, vt proprie ac per se non sint aliarum virtutum actus. Improprii sunt, qui cum ex obiecto, seu specifica ratione sua sint actus aliarum virtutum, simul tamen ex fide aliquo modo procedunt; qua ratione etiam actus spei, charitatis, aliarumque virtutum dici possunt actus fidei, quatenus à fide, seu ex affectu fidei, à ratione imperantur, iuxta dicta quæst. præced. dub. vltimo de effectibus fidei. In præsentem vero non est quæstio de impropriis fidei actibus; sed solum de propriis.

Quales rursus sunt duplices; alij enim sunt interni, qualis est credere; alij sunt externi, vt est confessio seu professio fidei, verbis aut signis externis facta, vt docet S. Thomas q. 2. art. 1. & q. 3. a. 1. Quæ quidem confessio actus fidei dicitur, non quidem immediate & physice elicitus; hic enim actus solus internus est; nec etiam quouis modo imperatus, tales enim esse possunt actus omnium virtutum, vt dictum; sed dicitur proprius actus externus fidei, qui per se, & quantum est ex natura sua, solum aut præcipue causatur à fide, à qua etiam proxime regulatur & dirigitur, non mediante alio habitu: etsi non unquam imperetur etiam ab alijs virtutibus; quarum proinde hoc casualis imperatus dicitur, puta veracitatis, fortitudinis, religionis.

Cuius rei hæc ratio est, iuxta S. Thomam eadem quæst. 3. art. 1. quia confessio fidei, vt est externum signum vel oratio significatiua veritatis à Deo reuelatæ (quæ illius primaria & intrinseca ratio est) per se ac proxime ordinatur ad ipsum finem fidei; nempe vt tam verbis & opere, quam mente fides habeatur primæ veritati, ac proinde auctoritas diuinæ ac summæ veritatis vndequaq; inconcussa subsistat. Actus autem externi ad eam virtutem pertinent, ad cuius finem per se ac primario ordinantur, etiam si in alijs potentijs existant, quam in quibus sunt virtutis habitus, quorum dicuntur actus. Vt videre est in oratione, quæ proprie dicitur actus religionis; & in actu martyrij, qui dicitur actus fortitudinis; & in actu ieiunij, qui actus est proprius temperantiæ; licet omnes isti actus sint in potentijs diuersis ab ijs, in quibus sunt habitus virtutum, quarum dicuntur actus.

An autem confessio fidei dicenda sit actus elicitus, an potius imperatus fidei, quæstio est de nomine. Aliqui, vt Vasquez 1. 2. disputat. 83. num. 16. & Bannes hic q. 3. a. 1. vocant eiusmodi actus *elicitos*, vel saltem cum addito, *secundo elicitos*, earum virtutum, quibus adscribuntur, conuenienter S. Thomæ infra q. 81. art. 4. ad 2. Alij vero vocant actus per se ac immediate impera-

tos; de qua re non est litigandum; dummodo vtrinque intelligatur quod dicitur.

Quæritur secundo, quid & quotuplex sit credere, quem internum fidei actum esse diximus. Respondet S. Thomas hic quæst. 2. a. 1. credere, prout est actus diuinæ fidei, nihil aliud esse, quam *cum assensione cogitare*. Ita enim existimat definire Augustinum lib. de prædestinatione, Sanctorum cap. 2. Vbi simul ad eandem definitionem tuendam, multa annotat S. Thomas, ac speciatim istud, cogitare accipit pro intellectus consideratione, cum aliquainquisitione, & voluntatis consensu; ad firmum assensum determinantis.

Sed non est, cur in eo multum laboremus, vt hanc propriam actus fidei definitionem esse tueamur, quando reuera nec ea videtur mens fuisse, Augustini, vt recte notauit Vasquez 1. 2. disput. 209. n. 20. nec id verba præferunt: cum ea potius sit, generalissima quædam notio cuiuslibet assensus, circa quamvis materiam, siue hic assensus sit euidens, siue ineuidens; siue certus, siue probabilis; & siue pro ratione assentiendi habeat auctoritatem dicentis, siue rationem. Quomodo etiam in scriptura subinde vsurpari videtur, vt cum Iacobi 2. vers. 19. dicitur: *Et demones credunt, & contremiscunt*, nempe de quo immediate antea fuerat sermo, *quoniam vnus est Deus*, de quo vtiq; demones euidenter assensum habent. Et sæpe vulgo dicere solemus, aliquid à nobis credi, etiam si res illa ratione, non auctoritate nitatur.

Quare omissa ea siue definitione, siue notione ipsius *Credere*, breuiter dicendum est. Credere generatim & proprie, prout est actus fidei habitus distincti ab alijs habitibus, præsertim scientiæ & opinionis, nihil aliud esse quam assentiri ob auctoritatem seu testificationem dicentis, vt dicitur etiam q. 1. dub. 1.

Quo sensu credere aliud spectat ad fidem humanam, seu naturalem, vtpote nixum auctoritate humana, seu naturali alicuius creaturæ, in quocunq; demum obiecto versetur: aliud spectat ad fidem diuinam & supernaturalem. Quo modo credere rursus aut nititur euidencia ipsius DEI supernaturaliter testantis, aut reuelatione seu testificatione DEI obscura: prior ad prophetiam pertinet, vt dicitur dub. vltimo, posterior fidei diuinæ propria est, & ad hunc locum pertinet: quo sensu credere, prout est actus elicitus diuinæ fidei, nihil aliud est, quam firmus assensus intellectus diuina reuelatione obscura nixus ex quæstione 1. dub. 3. Atque hunc ipsum etiam esse iustificantis fidei actum à fiducia voluntatis diuersum, contra Nouatores ostendimus quæst. præced. dub. 1.

Quæritur tertio, an & quomodo distinguantur actus fidei per hoc, quod est, credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. Respondetur, hæc sane aliquo modo inter se distingui, vti omnes Theologi docent, ex Augustino serm. 181. de tempore & serm. 61. de verbis Dñi, & tract. 21. in Ioannem. Ex quo Magister in 3. dist. 23. ita eam distinctionem declarat. *Aliud est, inquit,*

credere

credere in Deum, aliud credere Deo, aliud credere Deum. Credere Deo, est credere vera esse quae loquitur; quod & mali faciunt: & nos credimus homini, sed non in hominem. Credere Deum, est credere quod ipse sit Deus, quod etiam mali faciunt. Credere in Deum est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adherere, & eius membris incorporari. Eandem distinctionem cum Magistro generatim tradunt & sequuntur ceteri Scholastici in 3. distinctione 23.

10 Quam etiam S. Thomas hic quaest. 2. art. 2. ita explicat. Nam quia credere ad intellectum pertinet, prout à voluntate mouetur, hinc fit, ut ratione utriusque potentiae coniunctim triplicem habitudinem fortiatur ad suum obiectum, seu terminum; duas quidem praecise, ut est actus intellectus, nempe habitudinem ad obiectum materiale primum, quae significatur, per illa verba, *Credere Deum*; secundam ad obiectum formale *Quo*, quae significatur verbis illis, *Credere Deo*. Tertiam vero, ut est actus à voluntate imperatus, & aliquo modo relatus in Deum velut ultimum finem; quae significatur, per *credere in Deum*.

11 Circa quam distinctionem notandum primo, eam non ita intelligendam esse, quasi sit distinctio actuum fidei re ipsa diuersorum, ut cum Sancto Thomae ibidem art. 1. ad 2. docent omnes; quia credere Deum, semper inuoluit etiam credere Deo; etsi non contra. Credere quoque in Deum semper inuoluit credere Deum, & Deo, ut recte notauit Arragonius hic eodem a. 2. & magis patebit ex sequentibus: sed quia sane est quaedam rationis distinctio, per quam seu plures, seu vnus atque idem actus fidei, secundum diuersas habitudines ad varium obiectum seu terminum, recte distinguitur, ut dictum.

12 Notandum secundo, *Credere in Deum*, cum directe & formaliter sit actus elicited ab intellectu, & imperatus à voluntate, esse quidem vnum actum intrinsece ac in recto, significare tamen plures actus; ita quidem ut per se ac primario dicat ipsum assensum fidei, simul tamen etiam connotet actum voluntatis, quo ipse assensus fidei in Deum velut ultimum finem aliquo modo referatur: Sicut quiuis alius actus ab vna potentia elicited, & ab alia imperatus, absolute vnus actus est, sed plures significat.

13 Quo sensu etiam dixit Caietanus eadem quaestione 2. articulo 2. eiusmodi actum proprie non esse multum (hoc est, plures) sed multiplicem. Nec quoad hoc dissentire videtur Durandus in 3. distinctione 37. quaestione 7. numero 6. licet in contrarium relatus à Caietano & Arragonio hic articulo 2. sed in eo potius deceptus videtur Durandus, quod ibidem indicat, *Credere in Deum* supponere quidem actum fidei, tamen formaliter ac in recto esse actum charitatis, seu voluntatis referentis actum fidei in Deum: quod est contra vim verborum, Sanctum Thomam, & communem ceterorum Doctorum sententiam, ut recte aduertit Gregorius de Valentia hic q. 2. punct. 1.

14 Notandum tertio, cum inter omnes quidem

constet, per *Credere in Deum*, inuolui & significari aliquem actum voluntatis, quo assensus fidei referatur ad Deum, velut vltimum finem; duo tamen esse dubia, quae explicatione indigent. Primum est, an ad hoc, ut aliquis dicatur credere in Deum, determinate requiratur actus charitatis & determinatur, ad assentiendum diuine reuelationi. Secundum dubium est, an *credere in aliquem*, semper inuoluat relationem ad finem vltimum; ita ut nunquam dici recte possit de homine seu alia creatura.

Ad primam dubitationem respondeo breuiter, totam quaestionem esse de nomine, in rigore tamen verborum sufficere actum voluntatis charitatis inferiorem. Quod ita declaro. Etenim, determinate requiri actum charitatis, docet Augustinus locis cit. quem ita etiam sequitur Sanctus Thomas hic quaestione 2. articulo 2. & quaestione 1. articulo 9. ad 3. item Magister, & alij Scholastici in 3. distinctione 23. qui etiam propterea dicunt, non omnem credentem Deo credere in Deum; idemque modus loquendi passim etiam celebratur à Concionatoribus & Catechistis.

Posteriori autem modo (scilicet actum charitatis determinate non requiri) loquuntur idem Augustinus lib. de fide & operibus c. 14. & vlt. Chrysostomus homil. 30. & 52. in Matthaeum, Bernardus serm. 24. in Cantica, quando dicunt, omnes fideles, etiam peccatores, in Deum credere. Imo ita expresse loquitur etiam ipsa Scriptura Ioannis 12. v. 42. *Verum tamen ex Principibus multi crediderunt in eum; sed propter Phariseos non confitebantur, ut in Synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.* In quem locum etiam Caietanus notauit, illum quoque in Deum credere, qui credit collocando in Deo omnem suam spem & fiduciam, ut etiam peccatores facere possunt.

Idem colligitur ex Concilio Chalcedonensi act. 16. & confirmatur vsu quotidiano fidelium, ac totius Ecclesiae. Omnes enim, etiam peccatores, quotidie dicunt & profitentur in Symbolo, *Credo in Deum*; idque non solum in persona Ecclesiae, sed etiam propria, cuius utique nomine singuli professionem fidei faciunt. Quare etiam à Scriptura & Patribus aliene non loquuntur, qui dicunt, eo loquendi modo generatim significari rationem formalem credendi, prout mediante voluntatis motione ei se quis libere subijcit; ac proinde omni actu fidei aliquo modo in Deum credi: etsi praefecte hoc non fiat, sine actu charitatis.

Ad secundam dubitationem responderetur, per uoculam *in aliquem credere*, ordinarie quidem, sed non semper ac necessario significari relationem ad vltimum finem, quicquid dixerit Magister loco citato: siquidem in symbolo Apostolorum, iuxta probabilem pluriū SS. Patrum lectionem, habetur *Credo in S. Ecclesiam*: ubi speciatim Hieronymus contra Luciferianos & in epistolam ad

Philemonem & Chrysofomus homil. 6. de symbolo notant particulam *In*, iunctam cum particula *Credere*, non semper significare formalem ac supremam rationem credendi, quæ est Deus, sed aliquando vnum ex credendis, vel etiam auctoritatem proponentem fidem.

18 Quo modo etiam Exodi 14. v. 31. in textu hebraico legitur *Crediderunt in Deum*, & *in seruum eius Moysen* vt etiam diximus q. 1. dub. 8. Nihilominus quia hic modus loquendi minus vsitatus est, vbi de fide supernaturali agitur, non passim, & sine circumspectione vsurpandum videtur. Ex quibus tanto magis etiam refelluntur huius temporis Sectarij, cum aiunt; actum fidei iustificantis in scriptura solum significari per verba illa *Credere in Deum*; de qua re egimus superius q. 6. dub. 2.

DVBIVM II.

Quæ, & quotuplex sit necessitas actus fidei; spectatim an, & quid, siue ex obiectis naturalibus, siue supernaturalibus, necessitate mediæ necessario credendum sit omnibus.

S. Thomas 2. 2. q. 2. a. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

19 Fidei actum aliquo modo ad salutem necessariū esse, indubitatum est; & constat ex innumeris scripturæ locis, quorum nonnulla inferius referentur: sed quæ, & qualis, & cuiusnam fidei, & de quo obiecto, sit ea, respectu cuiusvis status humanæ vitæ, necessitas; id cum multifariam controuersum sit, hac & sequenti dubitatione paulo vberius explicandum est.

20 Vbi supponendum est primo, eorum, quæ ad salutem hominis conducunt & necessaria sunt, siue sint actus humani, siue alia mediæ, ad salutem hominis, seu primam, in iustificatione positam; seu vltimam, nempe ipsam beatitudinem, diuinitus ordinata & præscripta, duplicem distingui necessitatem. Alia enim vocatur *necessitas mediæ*, alia *necessitas præcepti*. Necessitate mediæ ad salutem necessaria dicuntur illa, sine quibus iuxta legem Dei ordinariam, nullo modo salus acquiri potest, etiamsi quis inuincibiliter ea ignoret, illius inculpabiliter careat.

Necessitate autem præcepti ea necessaria dicuntur, quæ ex vi quidem diuini præcepti necessariò faciendæ aut procurandæ sunt, cum facultas suppetit; non ita tamen quin etiam secundum legem Dei ordinariam, absque eis saluari possint illi, qui citra culpam, nempe ob impotentiam vel ignorantiam inculpabilem, ea prætermittunt; saltem quantum est ex necessitate præcepti; siquidem ea necessitas solum ex præcepto oritur, à cuius violatione in omni ma-

teria impotentia vel ignorantia inculpabilis excusat. Necessitas mediæ adstringit etiam vsu rationis carentes, puta infantes, amentes; necessitas præcepti non item.

Et vero sunt nonnulla, quæ vtraque necessitate ad salutem necessaria sunt, vt v. g. votum baptismi, vel poenitentiae Sacramenti; item poenitentia formalis aut virtualis in adultis peccatoribus, &c. quædam sola necessitate præcepti necessaria sunt, vt actus eleemosynæ, temperantiæ, & alia pleraque præcepta: quædam sola necessitate mediæ vt gratia Dei præueniens, & quoad salutis vltimæ consecutionem etiam prædestinatio, &c.

21 Supponendum secundo, aliam esse *fidem explicitam*, aliam *implicitam*; seu quod idem est, aliud credere explicitè, aliud implicitè: quæ distinctio sumitur ex Augustino lib. 19. contra Faustum cap. 14. & Gregorio lib. 2. Moralium c. 25. & traditur à Magistro, & alijs Doctoribus in 3. dist. 25. quidquid improbe ac imperite eam reprehendat Caluinus lib. 3. Instit. c. 2. sect. 2. Dicitur vero explicitè credi illa veritas, quæ in se ipsa formaliter & expresse creditur, quæque adeo per se immediate terminat actum fidei. Implicitè verò illud, quod solum creditur in alia quadam veritate, in cuius fide etiam illius fides virtute aliquo modo continetur.

22 Quod quidem dupliciter accidit; primo, quando illa ipsa veritas, quæ implicitè credi dicitur, in altera virtute continetur, nempe vt conclusio particularis in vniuersali, quo modo credens Deum Creatorem totius vniuersi, credit etiam Creatorem cœli, terræ, Angelorum, hominum, &c. Secundo quando saltem fides illius in fide huius secundum animi præparationem aliquo modo continetur, ita vt qui vnū credit, ex vi ipsius actus fidei & præsentis dispositionis animi, sit paratus etiam alterū credere. Quæ ratione in quouis actu fidei implicitè ac virtute quodammodo continetur fides omnium, quæ Deus reuelauit: quia omnis credens aliquid propter diuinam reuelationem, non solum vniuersim credit, Dei reuelationem esse infallibilem, sed simul etiam credit, eam re ipsa circa hoc vel illud obiectum accidisse, inductus communibus quibusdam fidei motiuis, quæ re ipsa cæteris etiam obiectis credendis conueniunt, quo fit, vt is hoc ipso paratus sit etiam credere cuius reuelationi seu veritati reuelatæ, si pariter sub iisdem motiuis proponatur.

Ex quibus colligitur, fidem implicitam non ideo talem dici, quod proprie ac formaliter nulla sit vera fides, quodque explicitè circa nullū prorsus fidei obiectum versetur, vt Sectarij nostri temporis sibi imaginantur, sed quia implicitè quidem solum ad certum quoddam obiectum terminatur, cum tamen interim nunquam aliquid implicitè credi dicatur, nisi per verum actum fidei supernaturalis, vt recte notarunt Gregorius de Valentia hic q. 2. punct. 3. & Bannes q. 2. a. 8. etsi Gabriel in 3. dist. 25. ipsam quoque habitualem fidem seu habitum fidei vocet fidem implicitam, respectu veritatum, ad quarum assensum inclinatur. Sed quæ acceptio impropria est, & ad hunc locū non pertinet.

23 Supponendum tertio, tres humana vitæ status distingui posse, de quibus præfens dubitatio locum habere potest, cum quæritur, quidnam seu hac, seu illa necessitate necessario credendum sit aut fuerit; nimirum statum legis naturæ, qui à primo hominis lapsu duravit vsque ad Moysen; statum legis scriptæ, qui à Moysè duravit vsq; ad Christum, & demum statum legis Evangelicæ, qui à Christi prædicatione perdurat vsque ad finem mundi. In quo omni statu, solum de adultis, vsum rationis habentibus est quæstio, atque ijs præsertim, qui peccato mortali obnoxij sunt, siue iam antea baptizati sint, siue non sint, quandoquidem constat, & apud omnes in confessio est, baptismum adultis ad salutem non prodesse, nisi credentibus.

Quid vero de ijs sentiendum sit, qui post baptismum in infantia recepti, nunquam adhuc peccauerunt mortaliter, an sine omni bono opere ac merito, adeoque etiam sine fide actuali nonnunquam saluari possint, dictum est tom. 2. disp. 6. q. 6. dub. 6. Quibus tamen suppositis, omnia quæ de necessitate actus fidei dicemus, secundum proportionem ijs ipsis etiam iustis accommodanda sunt, in ordine ad gratiam conferuandam & gloriam consequendam. His ita præmissis, de necessitate medijs respectu actus fidei sequentes assertiones statuimus.

24 **ASSERTIO I.** Fides mere naturalis ad salutem non sufficit; neque etiam fides separatim concepta de obiectis naturalibus, quæ ratione naturali euidenter demonstrari possunt, per se est ad salutem necessaria: etsi necessaria sit ad bene esse, & quibusdam nonnunquam etiam per accidens simpliciter necessaria. Ita quoad priorem partem docent S. Thomas hic q. 2. a. 3. & 4. alijque Doctores communiter post Magistrum in 3. dist. 25. Ratio patebit ex assertione sequenti.

Secundam partem tradit S. Thomas in toto discursu articuli 4. præsertim ad 2. Ratio est. Tum quia iuxta S. Thomam ibidem, & q. 1. a. 5. eiusmodi obiecta naturalia ab ijs, qui habent demonstrationem & euidentiam eorundem, nec possunt quidem diuina fide credi. Tum etiam quia nulla ratio vel auctoritas probat, eiusmodi obiecta naturalia, si seorsim ac per se sumantur, diuina fide necessario esse credenda; etsi quidem nonnulla ut inuoluta seu comprehensa alijs obiectis supernaturalibus necessario credenda sint, ut inferius dicitur. Et quis neget saluum fore eum, qui credit Deum etiam ut supernaturale bonum est, esse vnum, infinitum, omnipotentem, &c. etiamsi de Deo ut summo bono naturali seorsim nullum fidei actum eliciat?

Tertiam partem ex instituto tradit S. Thomas cit. art. 4. vbi generatim pronuntiat, *necessarium esse homini accipere per modum fidei, non modo ea, quæ sunt supra rationem, sed etiam ea quæ per rationem cognosci possunt.*

25 Idque propter tres causas. 1. *Ut citius homo (inquit) ad veritatis diuinæ cognitionem perueniat.* 2. *Ut cognitio DEI sit communior.* 3. *Propter certitudinem. Ratio enim humana in rebus diuinis est multum deficiens: Cuius signum est, quia Philo-*

sophi de rebus humanis naturali inuestigatione perscrutantes in multis errauerunt, & sibiipsis contraria senserunt. Vt ergo esset indubitata & certa cognitio apud homines de DEO, oportuit quod diuina eis per modum fidei traderentur, quasi à DEO dicta, qui mentiri non potest. Ita S. Thomas.

Ex quibus colligitur, iuxta Sanctum Thomam, etiam singulis necessarium esse, de obiectis eiusmodi naturalibus, quandoquidem totius Christianæ vitæ ac fidei quasi quedam fundamenta seu præposita sunt saltem secundum habitualementis dispositionem, habere firmum quendam assensum, siue nimirum demonstratione nixum, siue quadam euidentia, morali, ex consentiente & constanti testificatione quasi totius mundi profecta; siue reuelatione diuina nixum.

26 Ex quo sequitur quarta pars assertionis; nimirum quibusdam per accidens etiam simpliciter, necessariam esse fidem & reuelationem eiusmodi obiectorum; nimirum ijs, qui & ob ingenij hebetudinem, & ob loci prauæque educationis incommoditatem, uti sæpe in medijs Indijs accidit duobus prioribus certitudinis modis destituntur, iuxta ea, quæ tomo 1. quæst. 1. dub. 3. tradidimus. Vbi simul addidimus, reuelationem eiusmodi veritatum non tantum toti humano generi, sed etiam singulis ad bene esse necessariam fuisse.

ASSERTIO II. Quouis tempore, & in omni humana naturæ statu, ad vtramque salutem, adultis necessitate medijs necessarius fuit, atque etiamnum est verus aliquis actus diuinæ fidei. Est de fide, & extra controuersiam inter Catholicos Doctores, ex tora epistola S. Pauli ad Romanos, & ad Galatas; vbi hoc ipsum ex instituto probat Apostolus, neminem vnquam fuisse iustificatum, nisi per fidem; quam etiam esse peculiare donum Dei, idem Apostolus docet Ephes. 2. v. 8. & Philipp. 1. v. 29. Accedit speciatim illud Heb. 11. v. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo.*

Quo modo loquendi tum ex ipsa vi ac proprietate verborum, tum ex communi Patrum interpretatione, ac totius Ecclesiæ sensu, altipulante simul totius Scripturæ analogia, necessitas medijs significatur. Idem colligitur ex Concilio Mileuitano Canone 4. Arausicano canon. 5. & sequent, Tridentino sess. 6. cap. 7. & 8. Idem docent omnes SS. Patres, speciatim Cælestinus Pontifex in epist. ad Episcopos Galliarum, Innocentius I. epist. 25. cap. 9 & 12. Quibus accedit ratio S. Thomæ sequenti assertionem explicanda.

28 **ASSERTIO III.** Actus ille fidei necessitate medijs omnibus necessarius, necessario est, & esse debet supernaturalis; idque ex triplici capite, nimirum primo ex parte principij, ita vt sit ab auxilio supernaturali diuinæ gratiæ. 2. ex parte medijs vt concipiatur propter diuinam reuelationem. 3. ex parte obiecti materialis, seu veritatis quæ creditur. Ita habet communis sententia Theologorum, post Magistrum in 3. dist. 25. & Sanctum Thomam hic quæst. 2. art. 3. & 1. 2. q. 113. art. 4. ad 2. & q. 4. de veritate a. 11. eamque fufius probant Sotus in 4. dist. 1. q. 2. a. 3.

Canus relect. de Sacramentis in genere part. 2. q. 2. conclus. 1. Gregorius de Valentia hic q. 2. punct. 2. neq. vel ex hæreticis fere aliquis fuit, qui negaret fidem ad salutem necessariam, aliqua tandem ratione supernaturalem esse debere, nisi forte Manichæi & Pelagiani, de quibus infra.

Prima pars assertionis est de fide, contra Pelagium; qui negavit, vllum internum gratiæ Christi auxilium ad credendum esse necessarium, vt fufius dictum tom. 2. disput. 6. q. 3. dub. 1. vbi ex instituto eum Pelagij errorem refutauimus; ostendendo, neminem credere posse, vt ei iustificationis gratia conferatur, sine auxilio gratiæ Christi: id quod aperte definitur in Concilio Tridentino sess. 6. Can. 3.

29 Secunda pars itidem videtur ex fide certa; quidquid etiam ex Catholicis nonnulli in contrarium aliquando dixerint, vt inferius dicitur; & sequitur euidenter ex præcedente assertionem. Nam veræ ac diuinæ fidei actus formaliter ac intrinsece nititur reuelatione diuina, tanquam ratione formali obiectiua sibi adæquata, ex dictis quæstione 1. dub. 3: Ex quo sequitur, fieri nullo modo posse, vt aliquis veræ ac diuinæ fidei actus concipiatur, nisi ob diuinam reuelationem. Plura circa tertiam assertionis partem.

30 Tertia pars etsi nondum plane existimetur esse de fide, ita vt oppositum sit hæreticum; mihi tamen velut certissima habenda videtur, sicut etiam Arragonius hic quæstione 2. art. 3. ait, hoc sibi non minus videri certum, quam quod in prima & secunda assertionis parte dictum est; quantumuis ea simul cum secunda parte, à pluribus fuerit negata. E quibus olim primo fuerunt Manichæi, qui nihil credendum esse dicebant, nisi quod naturali ratione demonstrari posset, teste Augustino lib. de vtilitate credendi cap. 1.

Deinde huc spectat Pelagius, qui vt est apud Augustinum libro 1. de gratia capit. 4. aliquando docuit, reuelationem supernaturalem esse, quidem vtilem ad salutem, sed non necessariam.

28 Tercio huc spectant etiam nonnulli ex Catholicis, speciatim Vega lib. 6. in Concilio Tridentinũ cap. 17. & 20. & vt refertur solet Victoria, & olim etiam Sotus libro 2. de natura & gratia cap. 11. primæ editionis; qui putabant saluari posse etiam secundum legem Dei ordinariam eum qui aliqua ratione cognoscens legem naturalem, faciat quod potest; dummodo interim inuincibiliter obiecta supernaturalia ignoret, tamen Vega simul addat, re ipsa nullum ita fuisse saluatum; quod ab eo gratis & sine ratione dicitur. Idem significat Caietanus Commentario in caput 11. epistolæ ad Hebræos, vbi tamen simul aliquam saltem ex parte principij supernaturalem cognitionem videtur requirere.

31 Peius adhuc Erasmus in commentario Tusculanarum quæstionum Ciceronis; Zuinglius vero in expositione Christianæ fidei a. 12. Herculem,

Thefeum, Socratem, Aristidem, Numam, Camillum, Catones, Scipiones, & alibetiam Senecam, quantumuis diuinæ fidei expertes, in cœlis collocant. Quorum quidem sententiam generatim loquendo, nec in specie disputando, num forte hic vel ille vera prius ac supernaturali fide obtentâ, fuerit saluatus; Ganus loc. cit. asserit erroneam & forte hæreticam; Gregorius de Valentia quæstio. 2. punct. 2. ait, ab omnibus iam, vt erroneam reijci; Bannes hic quæstione 2. articulo 3. dicit, aut esse hæresim, aut hæresi proximum.

32 Probatur eadem assertionis pars simul cum secunda, primo ex scriptura; quæ sæpius aperte eam indicat. Nam in epistola ad Romanos, & ad Galatas, dum Apostolus tam respectu Iudæorum, quam Gentilium fidei necessitatem comprobât, aperte & ex instituto loquitur de fide Christi, aut certe Dei reuelantis auctoritate nixa. Itē 1. Cor. 2. vers. 6. omnem humanam & naturalem rerum cognitionem tanquam ad salutem insufficientem reijcit, cum ait; *Vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos: Sapientiam vero non huius seculi, neque Principum huius seculi, qui destruantur, sed loquimur Dei Sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit D E V S ante secula, in gloriam vestram, quam nemo Principum huius seculi cognouit.*

Et ibidem cap. 1. vers. 19. *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo. Vbi Sapiens? vbi Scriba? vbi conquisitor huius seculi? nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Nam quia in Dei sapientia, non cognouit mundus per scientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis (diuina vtique reuelatione nixa) saluos facere credentes. Denique Hebr. 11. vers. 1. vbi fides ad salutem necessaria describitur, vocatur *esperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Cuius quidem generis obiecta non nisi supernaturali reuelatione Dei cognoscuntur. Nec obstat illud ibidem v. 6. *Credere oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit;* id enim de Deo non præcise vt auctore ac prouidore rerum naturalium intelligendum esse, interius dicitur.*

33 Ratio est; quia alias nulla causa esse, tunc nõ in aliquo saltem casu, saluari homo posset, per cognitionem etiam ex parte principij naturalem; hoc est, ex solis naturæ viribus profectam, vt recte etiam argumentatur Arragonius loc. cit. Cognitio enim naturalis Dei, & præceptorum naturalium acquiri potest etiam sine auxilio gratiæ, vt dictum tom. 2. disp. 6. q. 3. dub. 1. Consequens autem esse absurdum, & contra fidem, constat ex prima assertionis parte.

34 Huc etiam spectat ratio S. Thomæ hic quæst. 2. art. 3. in qua explicanda multum laborat Caietanus. Ea vero in hoc breuiter consistit. Quia cum ad visionem Dei (in qua consistit vltima beatitudo hominis) intellectu ac voluntate acquirendam, nemo pertingere possit, sola vi naturæ, opus est, vt intellectus interuentu cœlestis ac supernaturalis doctrinæ ductus eo pertingat; iuxta illud Ioannis 6. v. 45. *Omnis qui*

audiuisset à Patre, & didicit, venit ad me: Atqui discere à Deo nemo potest quidquam, nisi Deo docenti ac reuelanti credat, iuxta illud Philosophi: *Ad discendum oportet credere: Ergo necesse est credere Deo reuelanti; ac proinde etiam aliquid, ex Dei reuelatione dependens.*

35 **ASSERTIO IV.** In omni statu, necessario necessitate mediæ credendum seu cognoscendum explicite est, & fuit, Deum esse; ac remuneratorem esse, adeoque curam & prouidentiam habere humanarum rerum non modo naturalem, & in hac vita, sed etiã supernaturalem ac in altera vita. Ita ex communi Doctorum sententia docet Gregorius de Valentia q. 2. punct. 3. contra Vegam l. 6. in Concilium Tridentinum c. 17. & 20. docentem, etiam saluari posse eos, qui per ignorantiam inuincibilem ignorantes vnum verum Deum, legem naturalem, quantum in se esset seruare conarentur: quæ sententia erronea est, vt ex dictis colligitur.

36 **PROBATUR ASSERTIO EX ILLO APOSTOLI HEB. 11. V. 6.** *Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Vbi verbis præcedentibus necessitas mediæ explicatur; subsequenter obiecta necessario credenda determinantur; ita, vt per verba illa Deum esse, aut respectus habeatur ad eos, qui euidentiam & demonstrationem eius veritatis non habent, vel certe significetur existentia Dei, non solum vt boni naturalis, sed etiam supernaturalis, adeoque vt auctoris bonorum etiam supernaturalium; tamen si alioqui hoc præcise obiectum naturale, Deum videlicet, qua naturaliter cognoscibilis est, esse, per se ac separatim, neque necessitate mediæ, neque præcepti, per se loquendo, necessario credendum sit, vt assertione prima dictum; tamen si alioqui in omni statu necessaria fuerit firma quædam cognitio vnius veri Dei, vt S. Thomas hic q. 2. art. 7. & 8. supponit & dictum supra assert. 1. eaque causa est, cur in assertione dixerim credendum seu cognoscendum.

37 **RATIO HUIUS ASSERTIONIS EST;** quia sine hac cognitione & fide, non potest esse supernaturalis actus spei, & charitatis; sine quibus tamen nullus peccator adultus saltem extra Sacramentum seu primam, seu vltimam salutem consequi potest: Cæterum in eo ipso obiecto Deum esse remuneratorem aliquo modo supernaturalem, inuoluuntur simul etiam aliæ veritates, vt Deum esse, item auctorem aliquo modo esse bonorum supernaturalium, item hominem non vt brutum secundum animam continuo interire: quæ tamen non propterea pari necessitate separatim & distincte omnia credenda fuere, vt ex dictis colligitur.

38 **ASSERTIO V.** In statu legis naturæ & Mosaiçæ, necessitate mediæ credenda explicite non fuerunt mysteria Incarnationis & Trinitatis: Colligitur ex S. Thoma quæstio. 2. art. 7. & 8. & est communis omnium Theologorum sententia cum Magistro in 3. dist. 25. Probatur ex illo Apostoli Gal. 3. v. 23. *Præius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem, quæ reuelanda erat.* Vbi de fide IESU CHRISTI sermo est, vt

ex verbis antecedentibus patet. Idem docet Augustinus l. 19. contra Faustum cap. 14.

Ratio est; quia cum eo tempore necdum peractum esset mysterium Incarnationis, ipsique homines ob ruditatem & tarditatem parum capaces essent tam sublimium mysteriorum, non fuit conueniens explicitam eorumdem mysteriorum fidem tanta necessitate ab omnibus exigere. Pluribus eandem assertionem probant Sotus lib. 2. de nat. & grat. cap. 11. & 12. Et in 4. dist. 1. q. 2. a. 3. & Canus relect. de Sacramentis in genere part. 2. conclus. 2.

39 **ASSERTIO VI.** Sed nec ante promulgatum sufficienter Euangelium necessitate mediæ omnibus explicite credenda fuerunt illa Trinitatis & Incarnationis mysteria. Ita ex communi docet Gregorius de Valentia q. 2. punct. 4. Probatur ex scriptura exemplo Cornelij, qui antequam explicite crederet in Christum, iustus erat, Act. 10. v. 2. etsi Magister in 3. dist. 25. significet, eum habuisse etiam antea fidem explicitam de Christo venturo. Ratio est; quia vniuersim lex Evangelica, quoad præcepta seu statuta eiusmodi positicia, necessitate mediæ non obligabat ante sufficientem promulgationem Euangelij, vt generatim diximus tom. 2. disp. 5. q. 4. dub. 2.

40 **ASSERTIO VII.** Fides tamen implicita Christi, & SS. Trinitatis, in omni statu necessitate mediæ necessaria est & fuit, tum ad primam, tum ad vltimam salutem Ita S. Thomas hic quæst. 2. art. 7. ad 3. & est certa apud omnes Doctores. Probatur ex Apostolo Rom. 4. & 5. & ad Gal. 2. & 3. & 2. ad Cor. 4. & alibi passim: vbi fides in Christum tanquam simpliciter & omni tempore ad salutem necessaria commendatur. Vnde etiam Act. 4. v. 12. dicitur: *Nec enim aliud nomen est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Et 1. Cor. 10. v. 3. de hominibus veteris testamenti dicitur: *Omnes (per fidem) eandem escam spiritalem manducauerunt. & omnes eundem potum spiritalem biberunt: bibebant autem de spiritali conueniente eis petra, petra autem erat CHRISTVS.* Hæc vero cum accipi non possint de fide explicita in Christum, vt dictum assert. 5. necessario de fide saltem implicita accipienda sunt.

Eodem modo loquuntur SS. Patres. Ratio est. Tum quia hæc fides implicita continetur in fide ipsius Dei supernaturalem prouidentiam habentis, quæ semper necessaria fuit, vt dictum. Tum quia hoc ipso, quod lex vetus umbra fuit & figura venturi Christi, fides eiusdem legis virtute ac implicite quodammodo referebatur ac terminabatur ad Christum, vt pluribus dicitur assert. seq.

41 **NEQ;** vero ideo pari ratione dicendum est, omnium rerum aliarum, etiã quæ postea primũ successu temporis reuelatæ sunt, fidem implicitam omni tempore fuisse necessariam: Quia fides rei necdum reuelatæ, proprie nullo modo potest dici necessaria; cum illa necdum quidem etiam in actu primo sit obiectum fidei. Earum vero rerum, quæ dudum hominibus reuelatæ fuerunt, etsi fides implicita necessaria dici possit, non tam proprie necessitate mediæ; hoc ipso, quod non essent de aliquo generali salutis medio; sine quo nemini

salus contingeret: ob quam proinde causam, peculiari adhuc modo fides implicita Christi necessaria dicitur utpote rei ad salutem profus necessaria, ut recte notauit Bannes hic quæst. 2. a. 7. Accedit alia causa sequenti assertionem explicanda.

42 **ASSERTIO VIII.** Valde etiam probabile est, in omni statu mediæ necessitate necessariam fuisse explicitam fidem Dei Liberatoris saltem in communi; qua videlicet Deus crederetur auctor bonorum supernaturalium, ad remedium peccatorum, & corruptelæ humanæ naturæ. Indicat S. Thomas a. 7. ad 3. ubi ait: *Si qui tamen saluati fuerunt, quibus reuelatio non fuit facta, non fuerunt saluati absq[ue] fide Mediatoris: quia est non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in diuina providentia, credentes Deum esse Liberatorem hominum secundum modos sibi placitos; & secundum quod aliquibus veritatem cognoscentibus ipse reuelasset, secundum illud Iob 3. capite: Qui docet nos super iumentis terra.*

Idem post Alensem 3. part. q. 82. mem. 3. a. 1. Albertum in 3. dist. 25. a. 1. Bonauenturam ibidem q. 2. Scotum q. 2. Gabrielem q. vn. a. 2. expresse docet Gregorius de Valentia q. 2. punct. 3. Nec dissentit Arragonius q. 2. a. 5. licet enim dicat, fidem explicitam vnus Mediatoris solum necessariam fuisse tempore legis scriptæ, Iudæis tam minoribus, quàm maioribus, non autem tempore legis naturæ, vel Gentilibus extra Synagogam, non videtur tamen loqui de fide Dei Liberatoris vnauerim, abstrahendo, an aliquis esset Mediator, an non; quandoquidem ibidem expresse docet, in omni statu necessariam fuisse fidem, qua Deus crederetur vnus, Creator, Iustificator, & Glorificator; quo spectat etiam immortalitas animæ. Ratio est; quia in omni statu necessaria necessitate mediæ fuit poenitentia, quæ cognitionem & peccatorum, & ipsius Dei Liberatoris à peccatis includit.

43 Ex quibus colligitur, fidem implicitam in Christum, quam S. Thomas q. 2. a. 7. vocat fidem sub velamine, & a. 8. fidem quasi obumbratam & occultatam in fide maiorum, fuisse in minoribus tripliciter. Primo hoc ipso quod minores crediderunt, illa sacrificia ante legem, & in lege præfiguratiua Incarnationis & Passionis, fuisse diuinitus ordinata seu disposita, ut docet S. Thomas q. 2. art. 7. Secundo, dum iidem generatim credebant, quod ipsorum maiores siue Ecclesia credebant, iuxta eundem S. Thomam a. 6. ad 3. Tertio eo ipso, quod omnes tam Iudæi, quam Gentiles habebant fidem illam explicitam diuinæ providentiæ, credentes Deum esse liberatorem hominum secundum modos sibi placitos, iuxta S. Thomam a. 7. ad 8.

Vbi etiam addit peculiaria quædam exempla, quibus docet, multis Gentiliis factam fuisse reuelationem de Christo: *Præterea, inquit, per ea, quæ prædixerunt, Nam Iob 19. Scio quod Redemptor meus vinit. Sybilla etiam prænuuntians quædam de Christo, ut Augustinus libro 13. contra Faustum cap. 25. dicit. Inuenitur etiam in historijs Romanorum, (apud Theophanem, Baronium Anno 780. &c.) quod tempore Constantini Augusti, & Irenæ matris eius, in-*

uentum fuit quoddam sepulchrum, in quo iacebat homo, auream laminam habens in pectore, in qua scriptum erat, Christus nascetur ex Virgine; & ego credo in eum. O sol sub Irenæ & Constantini temporibus iterum me videbit. Atque in eundem sensum etiam superius quæst. 1. dub. 7. docuimus, eadem obiecta fidei quouis tempore saltem implicite credita fuisse.

44 **ASSERTIO IX.** Quamuis probabile sit, etiamnum post Euangelium sufficienter in orbe promulgatum, fidem explicitam Christi Redemptoris, multoq; magis SS. Trinitatis, non esse necessariam omnibus necessitate mediæ, neque ad primam, neq; ad vltimam salutem; probabilius tamen est, ita necessariam esse ad vtramque salutem.

Prima assertionis pars ex eo probatur; quia multi & graues Doctores absolute docent, eiusmodi fidem non ita esse necessariam, uti Richardus in 3. dist. 25. a. 4. q. 1. Sotus lib. 2. de nat. & grat. cap. 11. & in 4. dist. 5. q. vn. a. 2. Vega loc. cit. & significat S. Thomas 3. part. q. 69. art. 4. ad 2. post Altisiodorensem lib. 3. tract. 3. cap. 1. q. 5. & Guilielmum Parisiensem tract. de fide. Canus quoq; Relect. de Sacramentis in genere part. 2. Bannes hic q. 2. a. 5. negant, fidem Christi explicitam esse necessarium medium ad primam salutem; etsi fateantur esse necessariam ad vltimam salutem.

45 Præterea Azor tom. 1. lib. 8. cap. 6. q. 6. ait; *Si quis ob ingenij hebetudinem Trinitatis articulum nequeat percipere, satis esse si credat explicite alios clariore, nimirum Christum filium, Dei natum ex Virgine, passum, cruci affixum. &c.* Huc spectant etiam illi, qui præter fidem generalem Ecclesiæ, solum exigunt, ut quis explicite credat Deum esse, & beneficia debitis præmijs afficere, malefacta supplicijs punire. Pro qua sententia Azor cit. q. 6. refert Innocentium, Hostiensem, Ioannem Andream, & Abbatem in caput 1. de Summa Trinitate & fide Catholica. Deniq; huc spectant illi, qui olim absolute docuerunt, satis esse generatim credere ea, quæ credit mater Ecclesiæ, in quibus est Summa Rosella, & anonymus quidam apud Syluestrum v. fides q. 3. qui tamen ab omnibus communiter & merito reijciuntur, ex dictis.

Ratio eiusdem partis est; quia nullo satis firmo argumento ea necessitas probari potest. Quæ enim pro contraria sententia adducuntur, vel de fide Christi implicita aut de necessitate præcepti satis probabiliter explicari possunt. Præterquàm quod mysterium Trinitatis sua natura abstrusissimum est; cuius nec terminos quidè & communem notionem rudiores facile intelligere posse videntur; quis enim ex communi plebe scit, quid sit natura, quid persona; necdum quomodo à se inuicè distinguantur &c. Quibus de causis etiam Gregorius de Valentia q. 2. punct. 4. & Bannes a. 5. hanc sententiam probabilè censent; quidquid Canus loc. cit. loquendo de fide in Christum, ac vltima salute, eam velut temerariam aut erroneam sugillet.

46 Nihilominus tamen secunda pars assertionis probatur ex eo; quia ea est communior Theologorum sententia. Eam enim supponunt aut indicant S. Thomas hic q. 2. artic. 7. Magister in 3.

dist. 25. Albertus ibidem a. 2. ad 6. Bonaventura a. 1. q. 2. Durandus eadem dist. 25. q. 1. a. 9. Gabriel q. vii. a. 2. eamque fufe probant Gregorius de Valentia hic q. 2. punct. 4. & 5. & quoad fidem Christi Lorinus Act. 2. v. 38. & Iosephus Acoſta lib. 5. de procuranda Indorum salute. cap. 3. & 4. præter Canum, Bannem, & Arragonium, qui ſaltem ad vltimam ſalutem talem fidẽ docent eſſe neceſſitate medijs neceſſariam.

Fundamentum præcipuum huius ſententiæ ſumitur ex ſcriptura; quæ ſæpius magno pondere inculcat neceſſitatem fidei actualis in Chriſtum, vt Marci 16. verſ. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit condemnabitur.* Ioannis 3. verſ. 14. *Sicut Moyses exaltauit ſerpentem in deſerto; ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam;* periturus vtique quiſquis non credit in ipſum, ſicut perierunt, qui ſerpentem non aſpexerunt: Et itidem verſ. 18. *Qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine vniſigeniti Filij DEI.* Item Gal. 2. verſ. 16. *ſcientes, quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem IESU CHRISTI.*

47 Ratio eſt; quia Chriſtus eſt primaria cauſa moralis & meritoria noſtræ ſalutis; ad cuius gloriam veluti ſinem etiam ipſa ſalus noſtra ordinatur. Conueniens ergo fuit, vt luce Euangelij patefactâ ab omnibus exigeretur explicita fides Chriſti.

48 Quæ argumenta etiam accommodari poſſunt ad fidem SS. Trinitatis; præſertim quando ſine ea Chriſti filij DEI Incarnatio credi & concipi non poteſt; ac præterea eiſdem myſterij in ipſo ſtatim Sacramento baptiſmi publica ac ſolemnis fit proteſtatio: eſt contrarium quoad myſterium Trinitatis indicant Scotus in 3. diſt. 25. q. 1. circa ſinem, & Azor loc. cit. eo quod multi ſimplices non videantur propriam rationem huius tam profundi myſterij poſſe percipere. Sed fortaſſe Scotus accipit explicite credere pro diſtincte credere.

Nam conſuſa aliquam eius rei notiſiam habere, adeoque credere hoc myſterium, vt loquuntur, quoad ſubſtantiam, non eſt adeo difficile. Quod quidem Azor loc. cit. poſt Gabrielem in 3. diſt. 25. art. 2. ita explicat, vt ſubſtantia articuli Trinitatis ſit; *Deum eſſe Patrem, & Filium, & ſpirituſ ſanctum; & hos nequaquam eſſe tres Deos, ſed vnum Deum.* In Deo vero eſſe vnitatem naturæ, & reuera diſtinctionem perſonarum, ad explanationem, inquit, eius articuli pertinet, quæ doctorum, non rudium hominum eſt.

49 In quem ſenſum etiam videtur ſcripſiſſe Hoſius in confeſſ. fidei cap. 2. *Diſtinctionem perſonarum eſt vnitatem ſubſtantię, ſi qui ſunt rudiores, quam vt comprehendere poſſint, non eſt adeo neceſſarium ad ſalutem omnibus explicite credere, vt ſi quis minus hæc fuerit aſſequutus, de eius ſalute dubitandum ſit.*

Eadem ratione etiam ſatiſferi poteſt diſcurſui, quo hac in re vtitur Sa verbo fides, cum ait: *Alij ſentiunt multis (rudioribus qui per ignorantiam à peccato excuſantur) ſufficere, cum baptiſmo, cre-*

dere quod credit Eccleſia. Quam opinionem, inquit, eſt adhuc ſolebam improbare, nunc non auſim. Quid enim? dicemusne perire infinitam Chriſtianorum alioqui bonorum multitudinem, qui de myſterio etiam Trinitatis Incarnationis vix quidquam recte norunt, imo peruerſe ſentiunt, ſi interroges. &c.

Sed ex dictis colligitur, non ideo neceſſarium eſſe, tam multos damnari, vt magis inferius patebit. Quod ſi qui ſunt adeo rudi intellectu, vt ea myſteria ſub propria aliqua notione concipere nullo modo poſſint, tum ij quoad hanc rem cum infantibus ac fatuis comparandi erunt; neque enim credibile eſt, Deum à quoquam exigere, maiorem cognitionem, quam per vim intellectus ipſe conſequi poſſit.

50 Illa vero diſtinctio Cani, Bannis, & Arragonij, de prima & vltima ſalute, in hac materia noua eſt, & fundamento caret. Nam in ſcriptura ad ſalutem vltimam nihil requiritur aliud, quam vt quis ſit in gratia, & ſi adultus eſt, meritum habeat vitæ æternæ. Neque SS. Patres in hac materia, vſquam huius diſtinctionis meminerunt; & loca, quæ pro neceſſitate fidei adduximus, non ſolũ loquuntur de vltima ſalute, ſed etiã de prima; adeo vt vel nihil, vel vtrumq; æque probent.

Nec obſtat illud Heb. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt; & quod inquirentibus ſe remunerator ſit.* Nam vt recte dixit S. Thomas a. 8. ad 1. hæc quidem duo credere, illic ad ſalutem neceſſarium eſſe dicitur; ſed non, ſufficere. Quod etiam de Cornelio ab Arragonio adducitur, non ſpectat ad tempus legis Euangelicæ ſufficienter promulgatæ, vt ſuperius dictum.

51 ASSERTIO X. Sed & probabile eſt, hoc tempore omnibus neceſſitate medijs neceſſariam eſſe explicitam fidem ſeu cognitionem articulorum diuinitatis, qui in ſymbolo continentur, videlicet Deum eſſe vnum, Creatorem, Saluatorem ſeu Iuſtificatorem, & Glorificatorem. Ita Gregorius de Valentia q. 2. punct. 5. & Arragonius a. 5. vbi addit, hæc ipſa quoque ſemper ac in omni ſtatu neceſſario fuiſſe credenda explicite. Idem videntur ſupponere alij, & fere ex dictis colligitur. Nam vnum Deum & Creatorem eſſe, continetur in ipſa communiffima ratione; Deitatis, & primi principij; Saluatorem ſeu Iuſtificatorem, & Glorificatorem eſſe, continetur in fide Liberatoris & remuneratoris Dei, iuxta dicta; eſto hæc olim ita diſtincte non fuerint omnibus cognoscenda ſeu credenda, vt recte Valentia loc. cit.

52 Dixi tamen fidem ſeu cognitionẽ; quia priora duo, cum ſint euidenter ſcibilia, ex ſententia quidem S. Thomæ forſim ac ſecundum ſe credi non poſſunt, nec debent, ab hæcitantibus eorũ demonſtratione: ex noſtra vero ſententia, licet ita credi poſſint, nõ tamẽ debet, vt aſſertione prima dictũ.

Quomodo autem nihilominus, non obſtantibus his, quæ hæcenus docuimus, quiuis etiam fidelis habeat ſufficientem gratiam, qua credere poſſit & ſaluari, diximus tom. 2. diſput. 6. q. 2. dub. 2. Nimirum Deus facientem quod in ſe eſt cum auxilio gratiæ præuenientis, quod nemini denegatur, vlteriũ illuminabit, aut per ſe, aut per

Angelos, aut per homines, vt supranaturalem fidem concipere, atque ita iustificari & saluari possit; idque supposita lege Dei, opus proprie miraculosum non erit, sed potius executio quædam & effectus ordinariæ prouidentia Dei, vt recte post Albertum in 3. dist. 25. art. 2. ad 6. Durandum. q. 1. n. 9. & Gabrielem q. vn. a. 2. ex communi docet etiam Valentia loc. cit. punct. 4.

53 Et consentit S. Thomas in commentario epistolæ ad Romanos cap. 10. lect. 3. quantumuis hic q. 2. a. 5. ad 1. pro absurdo habere non videatur, quod Deus aliquem in pœnam etiam solius peccati originalis, auxilio gratiæ ad fidem necessariæ destituit. *Ad multa, inquit, tenetur homo, ad quæ non potest sine gratiâ reparare: sicut ad diligendum Deum & proximum, & similiter ad credendum articulos fidei. Sed tamen hoc potest cum auxilio gratiæ; quod quidem auxilium quibuscumque diuinitus datur, misericorditer datur: quibus autem non datur, ex iustitia non datur, in pœnam precedentis, aut saltem originalis peccati; vt Augustinus dicit (aut potius innuit cap. 5. & 6.) in libro de corrept. & gratiâ.* In quem sensum etiam loquitur S. Thomas hic q. 10. a. 1. idque multo expressius docuit Ariminenſis apud Suarez 3. part. tom. 4. disp. 8. sect. 2. n. 21. vbi eam ipse sententiam valde falsam, nondum tamen aliqua censura dignam iudicat. Sed de hac re pluribus disseruimus tom. 2. loc. cit.

DVBIVM III.

An, & quid necessitate præcepti necessario credendum sit omnibus; & quando præceptum fidei obliget.

S. Thomas 2. 2. q. 2. a. 5. 6. 7. 8.

54 **D**E hac re sequentes assertiones statuimus. **ASSERTIO I.** Ea quæ necessitate mediæ, pro ratione cuiusque status, credenda fuerunt singulis, iuxta dicta dub. præcedenti, fuerunt etiam credenda necessitate præcepti. Est extra controuersiam. Ratio est. Quia quando aliquid in libera hominis potestate situm, maxime vero si sit aliqua actio humana, ex diuina ordinatione est medium necessarium ad salutem, tunc id hoc ipso quoque cadit sub præceptum diuinum. Alias fieri posset, vt is etiam, qui præcepta diuina seruasset, adhuc tamen non saluaretur; quod est contra dictum Christi Matthæi 19. v. 17. *si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

55 **ASSERTIO II.** In omni quoque statu, etiam legis naturæ, credenda vel cognoscenda præterea fuerunt ea, quorum cognitio vniuersim ac in omni statu, erat necessaria ad recte & honeste viuendum, etiam in ordine ad finem supernaturalem. Est itidem certa, & communis Doctorum sententia. Ratio est manifesta. Quia qui iubet aliquid faciendum, iubet etiam id, sine quo illud fieri non potest, si modo in hominis sit potestate, vt sunt actiones iustæ morales, de quibus loquimur.

56 Ex quo colligitur, in omni statu, præter ea, quæ

diximus dubio præcedenti, hæc quoque necessitate præcepti necessario fuisse credenda vel cognoscenda. Primum est. Deum esse summum bonum, & vltimum hominis finem etiam supernaturalem: alioqui enim nec sperari, nec diligere Deus supernaturaliter potuisset; quod tamen in omni statu erat necessarium. Cum vero dicitur, in statu legis naturæ nulla fuisse præcepta diuina positiua, intelligendum id est, aut de statu puræ naturæ, aut de actibus solum externis, & quoad particulares ceremonias sacrificiorum & Sacramentorum, non de pure internis, vt recte notauit Suarez 3. par. tom. 4. disp. 15. sect. 3. n. 10. & 11. Secundum est, hominem diuinis legibus teneri, Deumque de ijs rationem ab eo exacturum, puniendo malos, & remunerando bonos etiam in altera vita; quod tamē vnū quoque est ex credendis necessitate mediæ. Tertium sunt præcepta naturalia decalogi, & alia generaliora, quæ in decalogo supponuntur. Quartum est immortalitas animæ & libertas arbitrii, quamquam illa etiam necessitate mediæ aliquo modo credenda fuerit ex dictis. Quintum est peccatum originale, vt probabiliter docet Canus Relect. de pœnitentia part. 2. saltem credendo in confuso omnes à principio suæ natiuitatis indigere gratia Dei pro qua paruulis concilianda, parentes certum remedium adhibere teneantur. Sextum addi potest ex S. Thoma hic q. 2. art. 6. ad 3. alijs non repugnantibus, in omni quoque statu necessarium fuisse simplicibus, generatim credere ea, quæ vera Ecclesia credit. Quia populus simplex cum totus pendeat ab auctoritate maiorum, vix aliqui habet, in quo suam fidem constanter possit fundare.

58 Addunt alij pœnam æternam, aliaque Dei attributa; & Hugo Victorius lib. 1. part. 10. cap. 7. Deum non esse auctorem peccati. Sed quæ diximus in lege naturæ videntur sufficere. Neque enim probari potest, aut ratione ipsius per se fidei aut ratione rectæ operationis, plus requisitum ab omnibus fuisse. Dixi tamen cognoscenda vel credenda; quia cum nonnulla ex his essent etiam ratione naturali euidenter nota, non erat opus ea per se fide diuina credere, vt dictum in simili dubio præcedenti.

59 **ASSERTIO III.** In lege Mosaica etiam alia nonnulla præcepti necessitate explicite omnibus credenda fuerunt; nempe quæ pro speciali ratione eius status, necessaria essent omnibus ad recte operandum. Patet, quia multa alia populus ille facere tenebatur, quæ non nisi diuina reuelatione poterant cognosci. Vt Deum præcepisse circumcisionem, & Sabbathi sanctificationem; item eduxisse populum de terra Ægypti, ac proinde hoc beneficium perpetuo grata mente recolendum; & similia, quæ ex singulari præcepto Dei vniuerso populo debebant proponi iuxta Exodus 12. Deuteronomij 6. 11. & 16.

Tale etiam probabiliter fuit, aduenturum aliquando Messiam seu Christum Saluatorem ac Mediatorem, non quidem distincte, quod is ipse futurus esset naturalis filius Dei, passurus, & resurrecturus, sed in confuso, vt dubio præcedenti ex Aragonio dictum, & docet etiam Bañes hic q. 2. a. 5.

Id enim dogma præcipuum quasi quoddam fundamentum fuit eius Ecclesiæ, quod & in Circumcisione, & alijs sacrificijs palam ipsa profitebatur: ac præterea ex Colloquio Samaritanæ, & alijs Iudeorum sermonibus cum Christo habitis, satis colligitur, omnes communiter eo tempore Messia aduentum expectasse.

60 **ASSERTIO IV.** Sed & in lege naturæ, post lapsum, & in statu legis Mosaicæ, necessitate præcepti maiores quidem explicite credere tenebantur SS. Trinitatis & Incarnationis Christi mysteriū, etiam quatenus per mortem & Resurrectionem suam redempturus erat genus humanum; minores autem non item. S. Thomas hic q. 2. a. 7. & 8. & communis Doctorum in 3. dist. 25. Vocantur autem Maiores, quibus incumbit officium regendi & docendi adeoque pascendi alios doctrina spirituali; cæteri vocantur Minores, ex Augustino lib. 14. de Trinitate cap. 1.

61 **Prima pars assertionis probatur.** Quia omni tempore extabant expressæ reuelationes de his mysterijs, atque etiam per sacrificia aliasq; ceremonias mysterium Christi Redemptoris adumbrabatur: oportebat ergo saltem maiores illud cognoscere, ut etiam plures reipsa cognouisse ostendit S. Thomas a. 7. in corpore & solutione argumentorū. Addit nec Adamū quidē ante peccatū ea cognitione Christi caruisse. Licet enim tunc quidem non habuerit fidem Christi Redemptoris & passuri, habuit tamē fidē Christi in carne vētuti, secundū quod, inqt, ordinabatur ad consummationē gloria iuxta dictū Adami Genes. 2. *Propter hoc relinquet homo patrē & matrē, & adheret uxori suæ: quod* Apostolus ad Ephes. 5. dicit, Sacramentū magnū esse, in Christo & Ecclesiā; idq; *Sacramentū*, inqt S. Thomas, non est credibile primū hominē ignorasse. Eadē est cōmunis Doctorum sententia in 3. dist. 25.

62 **Secunda pars assertionis probatur,** tum ex difficultate tanti mysterij, tum ex illo Galat. 3. v. 23. *Præterea autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem, quæ reuelanda erat.* In quē sensum loquitur etiā Augustinus l. 19. contra Faustū c. 14. Interim tamen fatendum est, si quis ex minoribus hanc veritatem fidei sufficienter edoctus fuisset, ab eo tum quidem eam veritatem negari nullo modo potuisset, sed ei quoad specificationē actus necessario credendam fuisse. At non ideo tamen Minores per se huius fidei præcepto tenebantur; ita ut in eiusmodi veritatem inquirere, eamque ex instituto addiscere debuerint.

63 **ASSERTIO V.** In statu legis Euangelicæ, ac ex ipso statim tempore, quo ea cœpit obligare, tenebatur quidē omnes, tam maiores, quā minores eiusmodi mysteria Trinitatis & Incarnationis explicite credere; attamen multi propter ignorantiam inuincibilē à peccato infidelitatis & iā olim excusabantur, atque etiam nū, saltem inter barbaros degentes, excusari possunt. Est cōmunis ac prope certa Theologorum sententia. Et prima pars est S. Thomæ hic q. 2. a. 7. & Doctorum in 3. dist. 25. Ratio sumitur, tum ex dictis dub. præced. vbi etiā necessitate mediū fidem eam hoc tempore esse necessariam docuimus; tum ex ijs, quæ generatim diximus de legibus tom. 2. disp. 5. q. 4. dub. 2.

64 **Secunda pars assertionis generatim & ex instituto probabitur inferius q. 8. dub. 1.** Ratio breuiter est, quia tamen omnes, si cum auxilio præuentis gratiæ Dei congruenter viuant rationi naturali, possunt absolute ad earum veritatū cognitionem peruenire, ut dub. perced. dictum, non tamen possunt ex animi deliberatione ac proposito eam sibi cognitionem comparare, cum nulla habeat principia dubitandi vel inquirendi, ut supponimus. Dixi vero, *saltem inter barbaros*, seu Ethnicos, quia inter Christianos difficilius admitti potest ignorantia inuincibilis horum articulorum: nisi quod Scotus, Sa, & Azor citati dubio præcedenti, dum admittunt, inter ipsos quoque fideles esse aliquos qui vel ob hebetudinem ingenij, vel ob defectum ac negligentiam pastorum, rationē seu substantiam horum mysteriorum ignorent, consequenter etiam admittere debent, inter ipsos quoque Christianos dari posse ignorantia inuincibilem eorundem mysteriorū: quod videtur etiam sentire Vasquez 1. 2. disp. 21. n. 3. Sed hæc rariora videntur. Plura inferius loco citato.

65 **ASSERTIO VI.** In statu legis Euangelicæ, tenentur quoq; omnes adulti explicite scire & credere omnes articulos fidei, in symbolo Apostolorum contentos, saltem quoad substantiam. Ita S. Thomas hic q. 2. a. 5. Caietanus, Bannes, Arragonius ibidem, & Gregorius de Valentia q. 2. punct. 3. post Alensem, Scotum, Marsilium, Gabrielem, & cōmunem Doctorum in 3. dist. 25. Idem supponitur in catechismo Romano de symbolo, & in multis decretis apud Gratianum de consecratione dist. 4. ut & apud SS. Patres Athanasium in symbolo, Cyrillum Hierosolymitanum catechesi 5. Augustinū lib. de fide & symbolo cap. 1. & lib. de symbolo ad catechumenos, & alios, qui scripserunt in symbolū, cuius proinde etiā cognitio præsensque memoria exigitur tum à baptizandis, tum à volentibus contrahere matrimonium, de consecrat. dist. 7. & apud Augustinum loc. cit.

66 **Sed & in VI. Synodo canone 7. dicitur,** non esse censendum Catholicum, qui id memoriter nō retineat, & in Rhemenſi, non esse admittendum ad communionem.

67 **Deniq; grauissime multa Concilia iniungunt** Parochis, ut populum hæc doceat, speciatim Babilonenſe II. canone 4. Aurelianenſe canon. 10. & 19. Lateranenſe sub Leone sess. 9. & Tridentinum sess. 6. cap. 7. de reformatione, & sess. 24. c. 4. Ratio assertionis est: Quia symbolum Apostolorum est collectio præcipuarum fidei veritatum, quæ scilicet magis propinque nos ordinant ad vitam æternam, quæque idcirco etiam in breuem quasi summam ab Apostolis collatæ sunt, ut habeant omnes facillē quandam & expeditam regulam credendi, ut dictum supra q. 1. dub. 8.

Et quamuis nihilominus Doctores pleriq; sentiant, per se non esse mortale, statam illam symboli Apostolici formam sub verbis præscriptis memoria non tenere, ut ex cōmuni tradunt Medina lib. 6. de fide cap. 6. Gregorius de Valentia q. 2. punct. 1. & Sa verbo *fides* (vbi tamen in contrarium refertur Nauarrus) & Azor tom. 1. lib. 8. cap. 7. q. 5. communiter tamen censetur esse,

saltem

faltem venialis negligentia, si quis id addiscere negligat, iuxta Paludanum in 4. distinctione 15. quæstione 5. Nauarrum Manuali cap. 11. numero 22. & in capitulum *Quando*, de consecrat. distinct. 1. cum præsertim simplices vix alioquin satis articulorum cognitionem percipiant & retineant: vt recte proinde etiam dixerit Azor loc. cit. *in magno periculo versari eos, qui fidei articulos & decem præcepta non discunt.*

68 Quod autem multi Scholastici, speciatim Albertus, Bonaventura, Richardus, Durandus in 3. dist. 25. consentiente, vt apparet, etiam Azorio tom. 1. l. 8. c. 6. q. 2. docent, articulos duntaxat ab Ecclesia solemnizatos omnibus explicite credendos, non satis expeditam rationem habent. Quia sunt nonnullæ veritates fidei, quæ ab Ecclesia solemniter celebrantur, vt Circumcisio Christi, aduentus Magorum, missio Spiritus Sancti; quas, cum symbolum Apostolorum non exprimat, nemo facile dixerit, per se loquendo, omnibus explicite credendas, vt recte notauit Valentia cit. punct. 4. et si contrarium indicet Alensis 3. part. q. 82. memb. 3. a. 1. E contrario resurrectio mortuorum, iudicium extremum, & communio Sanctorum in symbolo Apostolorum non frustra sunt posita; cum tamen nulla peculiari solemnitate in Ecclesia celebrentur.

69 Dixi tamen articulos: quia non omnes circumstantiæ articulorū, quales significantur illis verbis, *Sub Pontio Pilato. &c. Tertia die. &c.* necessario sub peccato mortali explicite credendæ vel cognoscendæ sunt, vt ex communi recte docent Valentia loc. cit. & Azor tom. 1. l. 8. c. 6. q. 4. vbi videtur sentire, etiam descensum Christi ad inferos, item vnam Sanctam & Catholicam Ecclesiā, Sanctorum comunione, remissionē peccatorū, carnis resurrectionē, perpetuamq; Deiparæ Virginitatem non necessario explicite esse credenda, eo quod hæc, vt ipse ait, in articulis quatuordecim, prout à Scholasticis solent numerari, expresse non computentur. Sed hoc non videtur verum: tum quia falsum est, vniuersim ista nō computari in articulis quatuordecim, vt suo loco dictum, & patet ex ipsius Azorij doctrina c. 5. q. 1. Tum quia Ecclesia vna, sancta, Catholica, tanquam generalissimū fidei fundamentum simplicibus in primis necessaria creditur est, vt supra dictum, quamuis in illo quatuordecim articulorum complexu per se ac seorsim non computetur, vt proinde non satis esse existimem articulos quatuordecim, prout ab Azorio referuntur & exponuntur, credere, vt dictum, quantumuis ipse contrarium sentiat.

70 Dixi secundo, *quoad substantiam.* Quia non est opus, vt simplices valde distinctā notitiā cognoscant omnes fidei articulos; satis est simplicem articulorum sententiam tenere, hoc est, vt ex Gabriele explicat Azor cit. cap. 6. q. 5. scire id quod simpliciter, licet confuse & generaliter significatur vocibus in articulo contentis, v. g. per sessionem Christi ad dextram intelligant, Christum etiam secundum humanitatem, summa quadam beatitudine & felicitate perfrui in cælis, & sic de cæteris, vt fusius persequuntur Bannes & Azor locis cit. & de mysterio Trinitatis

dictum dub. præced. Alioqui solum in ipso externo verborum codice hæere, satis non est, vt ex communi recte Valentia loc. cit.

72 ASSERTIO VII. Omnes quoque in lege Evangelica tenentur ex præcepto scire ea, quæ & communiter Christianis omnibus, & cuiq; iuxta suum statum necessaria sunt ad recte viuendum. Ita docent omnes, & ratio patet ex dictis. Vnde etiā sequitur primo, omnes scire debere substantiam & rationem Sacramentorum baptismi, penitentiae & Eucharistiæ, & quæ ad eadem Sacramenta digne recipienda sunt necessaria. In cæteris vero Sacramentis idem opuserit, si quando ea suscipere quis voluerit. Quare etiam sapienter in Concilio Tridentino sess. 24. cap. 7. de reformat. statutum est, vt ante Sacramentorum administrationem, prius eorum vsus & efficacia, pro suscipientium captu explicentur; & sincera doctrinæ Christianæ catechesis populo fideli tradatur, quin & sacra eloquia, & salutis monita singulis diebus festis vel solemnibus explanentur.

73 Secundo omnes etiam tenentur scire modum legitime Deum orandi, ac in specie etiam, iuxta receptum Ecclesiæ morem, Orationem Dominicam; item præcepta Decalogi, & comunia præcepta Ecclesiæ, atq; etiam opera misericordiæ, saltem quatenus pro loco & tempore comuniter exercenda sunt; quamquā hæc cognitio, vt & septem peccatorū mortalium, fere etiam in Decalogo contineatur. Et quidem orationē Dominicā, non minus quam Apostolorum symbolum, etiam sub præscripta verborum formula memoriter tenere necesse est, vt omnes fatentur. Cætera vero per se loquendo necesse non est memoriter & ordine seu verbo tenus, vt in Catechismis proponuntur, scire, ac recitare posse; satis est eorum substantiam nosse, quantum opus est cuiq; tum vt præcepta ad se pertinentia seruare, tum vt fidem eorum, cum necesse fuerit, absq; errore profiteri possit, vt ex communi tradit Azor loc. cit.

74 Maiores autem, ac præsertim Parochi & Episcopi non solū curare debent, vt subditi ea perdiscant, iuxta superius dicta, sed etiam ipsi, pro suaq; personæ ac muneris conditione, explicatiorem adhuc fidem, maioremq; rerū spiritualiū & Ecclesiasticarū cognitionē procurare tenentur. De quare multa extant in decretis dist. 36. & 38. & in Concilio Toletano II. in principio, & in Arelatenſi sub Carolo Magno c. 3. Turonensi III. c. 3. & 4. Lateranensi sub Leone sess. 9. & in Tridentino sess. 7. c. 1. de reformat. & sess. 22. cap. 2.

De eadem re differunt etiam Scholastici in 3. dist. 25. & S. Thomas 3. par. q. 36. a. 1. & hic q. 2. a. 6. vbi breuiter ait: *Explicatio fidei oportet quod perueniat ad inferiores homines per maiores: & ideo sicut superiores Angeli, qui inferiores illuminant, habent pleniorē notitiā de rebus diuinis quam inferiores, vt dicit Dionysius 2. cap. celestis hierarchia, ita etiā superiores homines, ad quos pertinet alios erudire, tenentur habere pleniorē notitiā de credendis, & magis explicite credere. Et ibidē ad 2. notat, simplices nō esse examinandos de subtilitatibus fidei, nisi quando habetur suspicio, quod sint ab hæreticis deprauati, qui in his, quæ ad subtilitatem fidei pertinent, solent fidem simplicium deprauare.*

75 **ASSERTIO VIII.** Et si quidem absolute loquendo, cætera implicite credere sufficit, non est tamen in ijs, si sufficienter, ac præsertim Ecclesiæ nomine proponantur, liberum cuique credere quod libeat; sed tenentur prorsus omnes sub peccato mortali, quantum in se est, nihil fidei contrarium credere, adeoque saltem quoad specificationem actus, omnia, quæ Ecclesia credenda proponit explicite credere. Est certa doctrina apud S. Thomam hic q. 2. a. 5. & a. 6. ad 2. contra Erasmum l. de Sarc. Eccles. concord. & l. 20. Epistolarum, ad Carolum & ad Ferdinandum Imperatores, & contra Georgium Cassandrum l. de officio pij viri, & alios nonnullos antiquiores, apud Bellarminum l. 3. de mem. Eccles. c. 19. & apud Gregorium de Valentia hic q. 2. pun. 6. relatos, qui præpostero pacis studio dicebant, modo symbolum fidei, aut alij præcipui articuli utrunque teneantur, de cætero quid quisque credat parum interesse, etiam si quis sciat hoc vel illud esse ab Ecclesia definitum, vel ad credendum propositum. Sed est error manifestus; qui refellitur primo ex Scriptura, quæ necessitatem vnius ac veræ fidei, non patientis secum vllum pertinacem in fide errorem, sæpius inculcat. Ephes. 4. v. 5. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Quæque omnes hæreticos & aduersus Ecclesiam contumaces à consortio totius Ecclesiæ segregat, aut segregandos præcipit, Matthæi 18. v. 17. Rom. 16. v. 17. Galat. 1. v. 8. ad Titum 3. v. 10. 2. Petri 2. v. 1. & sequentibus, 2. Ioannis 7. 10. *Si quis venit ad vos, & hæc doctrinam non afferit, nolite eum recipere in domum, nec aue ei dixeritis.*

77 Secundo refellitur ex SS. Patribus, ac perpetua praxi Ecclesiæ, quæ semper vel in minimo circa fidem contra Ecclesiæ sensum pertinaciter aberrantes acriter insectata est, ut patet vel ex vnica illa controuersia quæ fuit de voce *Homousus*, in historia tripartita lib. 5. c. 20. & apud Ruffinum l. 10. hist. c. 21. Socratem l. 4. c. 11. & apud Athanasium passim, præsertim epistola de Synodo Ariminensi & Seleuciensi, ac Hieronymum contra Luciferianos. Optimum est illud Athanasij in simbolo: *Quam nisi quisque integram inuiolatamque serauerit, absque dubio in æternum peribit.*

78 Ratio est: quia qui vnicam fidei veritatem pertinaciter, & contra Ecclesiæ auctoritatem, negat, is tum Deum ipsum, quantum in se est, mendacij arguit, tum Ecclesiæ auctoritatem infallibilem, quæ tamen nobis est necessaria quædam credendi regula, conuellit; ac proinde totam rationem credendi, omnemque fidem funditus evertit ac destruit, ut dictum etiam quæst. præced. dub. 4. Interim tamen dubium non est, multos simplices sæpe ob ignorantiam excusari posse, negantes ea, quæ alioqui de fide certa sunt, ut recte notauit S. Thomas q. 2. a. 6. ad 2. ac in specie fusius persequitur Azor tom. 1. l. 8. c. 6. q. 7. 8. & 9.

79 Ex quibus colligitur, duplex esse genus præcepti quoad actus internos fidei; vnum est negatiuum, non dissentire voluntarie rebus fidei, nec de earum veritate voluntarie dubitare; quod semper ac pro semper, & in omni materia obligat, ut dictum. Alterum est affirmatiuum, re ipsa nempe

aliquando eliciendi actum internum fidei; quod semper quidem obligat sed non pro semper, ac in omni materia, ut dictum.

Quæres, quandoam determinate obliget. Respondeo breuiter cum Valentia q. 2. pun. 6. obligare I. statim post vsum rationis, cum primum alicui fides sufficienter proponitur, saltem si quis antea fuerit infidelis; tenetur enim tunc fidem acceptare, ne si in mora sit, aut peccatum infidelitatis incurrat, aut saltem duritiæ ad credendum. II. in articulo mortis, quo nimirum tempore etiam præceptum charitatis obligat, ut suo loco dicitur. III. Quoties in vita opus est, vel ad tentationem grauem in fide superandam, vel ad professionem fidei debito faciendam, vel ad debitos aliarum virtutum supernaturalium actus exercendos, puta orationis, spei, charitatis, penitentia, qui sine prauo fidei actu elici non possunt.

Et quamquam Azor l. 8. c. 7. 4. 6. vniuersim, dicat, fideles teneri solum cum lege compelluntur ad amissam iustitiam recuperandam, per actum veræ penitentia, verius est tamen, quod diximus; quia etiam extrahuntur casum nonnunquam obligantur homines, ad actus charitatis & virtutum supernaturalium exercendos, ut agnoscit denique ipsemet Azor l. 8. c. 27. q. 8. Vtrum autem ignorantia rerum credendarum sit peccatum distinctum ab illo, quod ex illo subsequitur, generatim diximus tom. 2. disp. 4. q. 9. dub. 1.

Huc etiam spectat, quod ad explicandum illud Apostoli Rom. 3. legem factorum distinguens contra legem fidei tradit S. Thomas q. 16. a. 1. I. Nec in veteri nec in nouo testamento directe legem fuisse latam de credendo in vnum Deum; quia lex non datur inquit nisi ei, qui se antea agnoscit subditum legislatori; hoc autem in proposito fit per fidem. Quocirca etiam doctrina de vno Deo Exodi 20. Deuter. 6. solum per modum cuiusdam præambuli, in indicatio loquendi modo cæteris præceptis præmittitur. Quod dictum intelligi debet de præcepto verbis imperatiuis formaliter expresso: alias enim constat re ipsa in utraque lege præceptum fidei extare ut dictum, II. In veteri lege, supposita fide vnius Dei nullum aliud præceptum fidei traditum fuisse.

Quod intelligi debet cum tribus limitationibus. I. de lege propria veteris testamenti; qua ratione excluduntur præcepta spectantia ad cultum internum vnius veri Dei. 2. de præcepto fidei per se obligante non in ordine ad praxin; qua, ratione excluduntur omnia, quæ ob ipsam praxin fuerunt ab omnibus credenda vel cognoscenda 3. de præcepto generali etiam simplices obligante ex dictis. III. In noua lege supposita fide vnius Dei conuenienter fuisse præcepta alia præscripta de cæteris fidei credibilibus seu obiectis, uti ex dictis constat. Ac per hoc ipsum differt lex noua ab antiqua lege quod præcipua fidei nostræ mysteria, non ita fuerunt in lege veteri manifesta; quamuis interim de rebus agendis multo plura illic essent præscripta quam in lege noua. De qua re pluribus actum de legibus q. 4. dub. 3.

DV BIVM IV.

An, & qua ratione actus fidei sit meritorius, ac necessario bonus.

S. Thomas 2. 2. q. 2. a. 9. & 10.

81 **A**ctum internum fidei posse esse, atque etiam re ipsa esse meritorium, si ex charitate procedat extra controuersiam est, ex dictis tom. 2. disp. 6. q. 6. du. 4. & patet ex Apostolo Heb. 11. v. 33. *Sancti per fidem uicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt re-promissiones*; idq; de fide est, contra Abailardum, damnatum idcirco ab Innocentio Papa, ut habetur inter epistolas S. Bernardi epistola 194. Et uero recte addit S. Thomas hic q. 2. a. 9. actum fidei cum & quoad exercitium, & quoad specificationem liber sit, posse ratione utriusq; esse meritorium, secus quam actum scientiam, qui cum solum quoad exercitium, non quoad specificationem liber sit, ut constat, solum ratione exercitij potest esse meritorium.

82 Sed dubitatur primo, utrum etiam primus actus fidei (sive sit primus simpliciter, sive primus duntaxat in aliqua supernaturalis operationis serie) adeoque ipsa etiam prima credendi uoluntas, possit esse actus meritorius. Negant Marsilius in 3. q. 14. a. 5. dub. 3. Almain dist. 14. q. 2. & Arragonius hic q. 2. a. 9. Ratio est. Tu quia primus actus fidei antecedit omnem relationem charitatis erga Deum, ad meritum necessariam. Tum quia prima uoluntas credendi non potest esse meritoria, cum non fundetur in actu fidei, quem tamen omne meritum uidetur supponere.

83 Sed contraria sententia uidetur probabilior, quam supponit S. Thomas hic q. 2. a. 9. & tuetur Capreolus in 2. dist. 40. ad 3. contra conclusionem 2. Quam quidem sententiam nullam habet difficultatem apud eos, qui ad meritum in homine iusto non requirunt relationem actualem aut virtuale ipsius actus ad Deum per charitatem, quam sententiam nos etiam loc. cit. diximus esse probabilem. Ex nostra uero sententia, quam ibidem uelut probabilior defendimus, dicendum est cum Capreolo loc. cit. actum eiusmodi meritorium esse, si, ut fieri potest, in eodem instanti, quo elicitur, coniunctus sit cum actu charitatis, non quidem ut est prior natura actu charitatis, sed ut secundum considerationem nostram posterius ab eo quodammodo informatur, ad eiusque finem refertur; esto interim physice quasi ab eo non procedat, nec imperetur uti generatim diximus ibidem dub. 6.

84 Ex quo patet responsio ad primum oppositam sententiam fundamentum. Ad secundum respondendum est, non omnem actum uoluntatis meritorium supponere actum fidei, a quo re ipsa procedat; sed satis esse ut & fundetur in iudicio aliquo modo supernaturali, ex dictis quae praeced. dub. 1. & ex gratia procedat, ac terminetur saltem ad ipsam fidem. Quare cum fides dicitur fundamentum meriti, in fide includitur etiam uoluntas credendi; cuius proinde fundamentum aliud fundamentum requirendum non est.

85 Secundo dubitatur, utrum ratio inductiua seu mouens ad fidem minuat meritum fidei; de qua re ex instituto differit S. Thomas hic q. 2. a. 10. Et uero variant in ea re Doctores. Primo enim Durandus in 3. dist. 24. q. 3. dicit, rationem demonstratiuam tollere totum meritum fidei, circa illud uidelicet obiectum, de quo habetur demonstratio; rationem autem topicam seu probabilem nec tollere, nec minuire. Secundo Caietanus 3. part. q. 36. a. 1. dicit, rationem demonstratiuam tollere, rationem autem topicam minuire meritum fidei. Tertio S. Thomas hic a. 10. docet, rationem, quae fidem antecedit minuire meritum fidei, consequentem uero potius augere, uel certe signum esse maioris meriti, sicut etiam de passione circa obiectum bonum alibi docuerat 1. 2. q. 24. a. 3. ad 1. & q. 77. a. 6. ad 2. Nos rem hanc sequentibus assertionibus breuiter explicamus.

86 **ASSERTIO I.** Motiua, seu rationes illae, quae necessariae sunt ad fidei credibilitatem, per se nullo modo minuunt meritum fidei. Haec est assertio est extra controuersiam, ut recte notarunt Bannes & Arragonius hic q. 2. a. 10. Ratio est, quia sine his nullus potest esse actus uerae & diuinae fidei, & si esset, fides prudens non esset, nec laudabilis, sed leuis ac uitiosa. Vnde etiam merito notauit Bannes ibidem, rationes illas non esse computandas inter eas, quas S. Thomas uocat antecedentes fidem, cum sint plane necessariae ad fidem, atque adeo quasi concomitantes; seu potius quia S. Thomas de rationibus non necessarijs ad credendum locutus est.

87 **ASSERTIO II.** Nec euidens quidem ratio seu cognitio rei credendae, per se tollit, aut minuit meritum fidei, si solum concomitanter se habeat ad uoluntatem credendi, siue alias antecedit fidem, siue subsequatur: imo si ex fidei amore, seu credendi propositione nascatur studium inquirendi rationes pro fide, tunc illae potius augent meritum fidei, aut certe sunt signum eiusdem augmenti. Haec est mens S. Thomae hic cita. 10. Vocat enim rationem antecedentem, quae causa est ipsius fidei, ita ut sine ea fidei assensus non esset. Probatur ex illo Ecclesiastici 24. v. 31. *Qui elucidant me, uitam aeternam habebunt.*

88 Ratio est. Tum quia meritum fidei consistere potest in sola animi preparatione ad credendum, iuxta S. Thomam hica. 10. ad 2. & 3. part. q. 7. a. 3. ad 2. ubi propterea ait, Christum Dominum habuisse meritum fidei, etiam si fidem non habuerit. Tum quia potest quis fidem praeferre demonstrationi, atque adeo propter reuelationem obscuram potius, quam propter demonstrationem asserti; cum ex nostra quidem sententia actus fidei non impediatur tali euidencia, & uero aliunde etiam suam propriam & intrinsecam difficultatem ac excellentiam ex proprio obiecto retineat, licet ex parte subiecti minuatur aliquo modo difficultas credendi; quod tamen ad minuendum fidei meritum nihil facit ut colligitur ex dictis tomo 2. disp. 6. q. 6. dub. 5. Idem confirmatur exemplo Angelorum & Prophetarum, qui simul cum fide habuerunt euidenciam reuelantis, ut dictum quae praeced. dub. 4. nec tamen idcirco utique minoris meriti fidem habuerunt.

ASSER-

89

ASSERTIO III. Notitia tamen euidentis rei credendæ, & quælibet alia humana ratio, maior quam alioqui ad prudenter credendum sufficiat, si credendi voluntatem ita antecedit, ut sit causa propter quam aliquis credit, & sine qua non crederet, minuit aut omnino tollit meritum fidei, saltem ex parte prauis affectus voluntatis nolentis propter alia motiua sufficientia credere. Hæc est mens S. Thomæ, hic cit. art. 10. & cõmunis Doctorum. Probatur ex illo Christi Ioannis 20. v. 29. *Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non vident, & crediderunt.* Vbi significatur, fidem Thomæ fuisse minoris meriti, quam aliorum, qui non viderunt & crediderunt. Qua de causa tales etiam in scriptura reprehenduntur tanquam tardi corde, & duri ad credendum, Lucæ 24. vers. 25. & Act. 7. v. 51. quibus etiam dicitur illud Ioannis 4. v. 48. *Nisi signa & prodigia videritis, non creditis.* Ratio est; quia non credere nisi maioribus, quam opus sit, rationibus persuasum, est mala animæ dispositio, quæ etsi quidem per se non inficiat ipsum actum credendi, minuit tamen ipsius meritum hoc ipso, quod à voluntate credendi minus perfecta procedit.

90

ASSERTIO IV. Quin etiam aliunde per accidens, tum hæc, quas diximus, tum aliæ etiam rationes quælibet minuere possunt meritum fidei si quis videlicet raro, vel nunquam verum fidei, diuinæ actum eliciat, nitentem scilicet ipsa reuelatione diuina; sed assensum duntaxat naturalē, seu actum fidei humanæ, nitentem solum aut euidentia naturali, seu ipsius veritatis credendæ, seu credibilitatis, adeoque motiuis ac propositiōe humana; aut si quis ex duritia quadam cordis, etiam acquisito iam semel habitu fidei, non eliciat actum fidei nisi moueatur noua semper ac speciali consideratiōe ac velut examine humanorum motiuorum. Priorem partem recte tradit Arragonius hic q. 2. a. 10. vbi ita explicat S. Thomam ibidem. Ratio per se patet: quia assensus mere humanus & naturalis, aut meritorius non est, aut saltem non tam meritorius, quam actus supernaturalis fidei, qui hoc casu ex hypothesi intermittitur, ut proinde non tam minui eius meritum, quam tolli dicendum sit.

91

Posteriorem partem tradit Gregorius de Valentia q. 2. punct. 7. Ratio est; quia etiam hoc casu minus resoluta & perfecta est credendi voluntas. Neque vero ad actum fidei eliciendum, necesse est particulatim fidei motiua ad mentem reuocare, satis est generatim cogitare & persuasum esse, id quod credendum est, grauissimis argumentis prudenter & euidenter tanquam firma fide propter diuinam reuelationem credendum credibile esse. Atque in hunc sensum accipiendum est, quod ait S. Thomas 3. part. q. 36. a. 1. *Natiuitatem Christi non debuisse omnibus fidelibus manifestari, sicut pastoribus est manifestata, quia alias diminueretur meritum fidei.*

92

Potest hic etiam tertio quæri, vtrum omnino actus internus fidei diuinæ necessario sit bonus; an vero aliquando ex mala intentione procedere atque ita depruari possit. Quod quidem affirmant Medina 1. 2. quæstion. 56. artic. 6. & alij

quidam recentiores; saltem loquendo de homine, qui iam habitu fidelis est; in quo non putant isti ad fidei actum prærequiri actum voluntatis supernaturalem, speciali quodam auxilio Dei elicitum. Sed suppositis istis, quæ docuimus supra quæst. præced. dub. 1. & in mat. de gratia tom. 2. disp. 6. quæst. 3. dub. 1. opposita sententia est superior, ac tenenda: quam fuisse tuentur Vasquez 1. 2. disp. 53. cap. 4. & Bannes hic q. 4. art. 5. dub. 2. Fundamentum præcipuum fumitur ex Concilio Arausico Canone 5. vbi vniuersim definitur, ipsum etiam affectum credulitatis per gratiæ donum nobis inesse. Accedit, quod fides non est virtus mere intellectualis, sed aliquo modo etiam moralis, utpote pendens ex pia motione voluntatis; adeoque virtus simpliciter, non tantum secundum quid, ut dictum quæst. præced. dub. 2.

Dices. In eo ipso casu antea proposito, quo aliquis non crederet, nisi oblati maioribus motiuis, quam ad credendum necessaria sint, actus credendi procedit ex mala & peruersa voluntate non credendi, nisi accedentibus maioribus motiuis: Ergo est malus. Respondeo negando antecedens; quia in eo homine supponenda, est duplex voluntas; vna fugæ, nolentis scilicet credere propter sufficientia motiua; & hæc quidem voluntas mala est, sed ex ea assensus fidei non procedit, ut patet, imo verius est, eum actum simul consistere non posse cum actu fidei, etsi præcedere potuerit, ut in simili dicitur inferius quæst. 8. dub. 1. quæstio 2. Altera est profectio, seu voluntas credendi propter maiora motiua, & hæc voluntas per se mala non est, sed imperfecta; ob dispositionem quandam habitualement operantis, non quidem iam nolentis credere, sed non credituri, nisi propter maiora motiua; ex qua proinde etiam imperfectior fidei assensus procedit, ut ante dictum.

DV B I V M V.

An, & qua ratione externa confessio fidei necessaria sit ad salutem; quæ uic in eare obseruanda sint regula.

S. Thomas 2. 2. q. 3. aa. 2.

AN, & qua ratione confessio externa fidei sit, actus fidei diximus supra dub. 1. Quod vero ad eius necessitatem seu obligationem attinet, supponendum est ex communi & certa omnium Theologorum sententia, cum S. Thoma hic q. 3. a. 2. extare plane aliquod præceptum diuinum, ad fidei confessionem pertinens, tum negatiuum scilicet, de nunquam neganda fide vera; tum affirmatiuum, de confitenda aliquando vera fide; quorum illud semper ac pro semper obliget, nempe vbi res serio agi videatur, ut excludantur Comœdiæ & ioci: hoc vero solum pro certo tempore, ut in simili dictum dub. præced. Idque est de fide contra Elcesaitas apud Eusebium l. 6. hist. c. 28. Epiphanium lib. 1.

hæres. 1.

hæres. 19. item contra Priscillianistas apud Augustinum de hæresibus c. 70. & contra Libertinos huius temporis, qui utrumque eiusmodi præceptum negant; contra apertam scripturam, in qua utrumque præceptum simul aut scõrõm expresse refertur.

Patet hoc Matthæi 10. vers. 32. *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in caelis est. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in caelis est.* Lucæ 9. v. 26. *Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua.* Item Rom. 10. v. 10. *Corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem.* 2. Timoth. 2. v. 12. *Si negaverimus, & ille negabit nos.* Similia habentur Marci 8. v. 38, & Lucæ 12. v. 8. Denique 2. Ioannis v. 7. *Seductores vocantur, qui non confitentur IESVM CHRISTVM venisse in carne.* Huc spectant lachrymæ Petri, quibus peccatum abnegationis Christi amare defleuit, Lucæ 22. v. 62. Idem habetur Canone 61. Apostolorum, & in Concilio Nicæno Can. 11. & alibi passim, ut videre est causa 11. q. 3. Ratio patebit inferius.

Oritur autem hæc obligatio profitendi fidem generatim, ex eius virtutis præcepto, ad cuius finem ipsa professio potissimum requiritur, puta vel ex virtute Religionis, cù directe propter honorem Dei tuendum necessaria est; vel ex iustitia seu charitate erga proximum, si propter eius cõmodum ex officio seu charitate procurandũ necessaria sit. Paulo diversa est ratio abnegationis fidei; quæ licet etiam alijs virtutibus aduersari possit, per se tamẽ & directe aduersatur tum fidei, vetanti nẽ Dei autoritas infallibilis in dicendo lædatur; tum si quando falso aliquo cultu seu peculiari dehonestatione per fidei abnegationem. Deus inhonoratur, Religioni; cui nimirum opponitur idololatria, & quæuis delatio falsi cultus. His positis, ut cognoscatur, quamam regulæ seruandæ sint circa præceptum confessionis fidei, sequentes assertiones statuimus.

96 ASSERTIO I. Nunquam licet exterius verbis apertis profiteri falsam fidem, aut negare veram fidem, dicendo res fidei esse falsas, aut improbables; quantumuis interim mente fides retineatur. Est certa & extra controersiam apud Sanctum Thomam hic q. 3. a. 2. omnesque Catholicos: quia utrumque aperte est contra præceptum negatiuum fidei, quod semper & pro semper obligat, ut dictum; adeo ut sit intrinsece malum, aut falsam fidem aperte profiteri aut negare veram. Ratio est: quia qui abnegat veram fidem, aut falsam profitetur, hoc ipso fatetur, non esse vera, quæ fides docet; qua ratione necesse est grandem iniuriam fidei, Deoque ipsi, qui fidem reuelauit irrogari; quasi in suis ipse dictis verax non sit sed mendax.

97 Alia ratio est eum quis in alio peccatorum genere seu materia peccat suumque peccatum seu vere seu falso profitetur. Qui enim furatur v. g. aut fornicatur, aut huic se vitio obstrictum fatetur, non hoc ipso profitetur; secundum rectam rationem bonum, adeoque honestum esse, quod

agit; quando constat, homines in eiusmodi actionibus affectu potius, quam iudicio duci, adeoque stante etiam integro iudicio de malitia & turpitudine rei, quæ agitur, nihilominus peccare iuxta illud, *Video meliora proboque: deteriora sequor.* At qui veram fidem abnegat, aut falsam profitetur, non potest non hoc ipso profiteri, eam fidem, quæ abnegat esse falsam, ac proinde etiam falsam esse reuelationem Dei, qua eadem fides intrinsece nititur.

98 Quare etiam inter omnes certum est mortaliter peccare, qui serio dicit, se esse Religionem Machometanum, siue Turcam, aut Iudæum, vel Lutheranum seu Caluinistam, aut qui negat, se esse Catholicum, vel Christianũ: quia etiam talis hoc ipso dicit fidem Christi veram non esse: nisi forte interrogans nomen eiusmodi non accipiat pro nostræ Religionis simbolo, sed pro alia quadam cõditione nationis, aut gentis nihil ad Religionẽ spectante. Ut si quis ex infidelibus bellũ cũ Christianis, non præcise Christianæ Religionis intuitu gerens, roget fidelem, siue Christianus. Hic quia reuera infidelis solũ cupit scire, an sit de hostili exercitu, non peccabit fidelis contra professionem fidei, negando se esse Christianum, vocabulum scilicet hoc nõ significatione proprio recte iuxta mentem interrogantis vsurpado, ut recte notarunt Bañes & Arragonius hic q. 3. a. 2. & Azor tom. 1. l. 8. c. 27. q. 1. Quia ratione etiã dicere, se esse Turcam vel Iudæum natione vel gente, fidei professioni nihil aduersatur.

99 ASSERTIO II. Nullo etiam casu licet simulare falsam Religionẽ, vsurpando facta eiusmodi, quæ quasi natura sua, vel cõmuni omnium gentium vsu, Idololatriæ seu alterius falsi cultus rationem habent; qualia sunt v. g. Iurare per falsum Deum, adolere incensum, aut genu flectere idolo. Ita communiter docent Scholastici Alenxis 3. par. q. 183. memb. 2. Antoninus 2. part. Theolog. tit. 12. c. 6. Caietanus, Bañes, Arragonius hic q. 3. a. 2. Angelus, Armilla, Syluester, & alij, verbo *fides*, Nauarrus Manual. c. 11. n. 25. Gregorius de Valentia hic q. 3. punct. 2. Valquez 1. 2. disp. 182. c. 4. Ratio est, Quia talis non minus abnegat veram fidem, & falsam profitetur, quam qui verbis id facit; cum illa signa fere nõ minus clare & distincte id significant, quam verba. Accedit cõmuni sensus Ecclesiæ, quæ semper thus adolentibus coram Idolo, tanquã graui debito obnoxij, grauem poenam indixit. Addit Vasquez hoc. cit. ex cõmuni, simulationẽ quæ factis accidit, in qua materia non minus esse malum seu mendacium, quam quod verbis accidit. Simulationem autem c. 8. n. 71. notat, tunc tantum esse, quando intentione interiori volumus exterius significare id, quod reuera non est, vel contra.

100 Caterum contra hanc assertionem Adrianus in 4. q. 2. de baptismo a. 2. ad 1. docet, si id non fiat animo infideli & irreligioso, nec sequatur scandalum, neque graue damnum, aut infamia fidei, non esse intrinsece malum, simulate exercere eiusmodi actiones falsæ religionis significatiuas. I. Quia etiam Apostoli ad tempus obseruarunt ceremonias legis abolitæ. II. Naaman con-

cessu Elisæi Idolo flestebat genu, vt colligitur ex 4. Regum 5. III. Iehu simulauit cultum Baal 4. Reg. 10. Quod factum laudat Hieronymus; sicut etiam in Apostolis simulationem in materia Religionis, quoad ceremonias legis, quam esse iam mortiferam existimabat, approbat in c. 2. ad Gal.

101 Verum licet hæc sententia discrepet ab errore hæreticorum superius relato; quandoquidem eiusmodi simulationem tantum permittit in factis & extra casum, quo alioqui præceptum affirmatiuum de confitenda fide obliget, atque idcirco etiam Gregorius de Valantia loc. cit. asserat, eam sententiam videri posse non improbabilem, etsi contraria videatur tutior & longe probabilior; mihi tamen omnino videtur falsa & improbabilis: tum ob fundamentum superius positum; tum quia est contra communem Doctorum, & SS. Patrum sententiam.

102 Ad primum respondetur, Apostolos sine vlla simulatione falsæ Religionis, licite ad tempus obseruasse ceremonias legis veteris, vt pote necdum mortiferas, vt cum S. Augustino, & comuni Theologorum, contra S. Hieronymum dictum in mater. de legibus tomo 2. disp. 5. q. 3. dub. 5.

Ad secundum respondetur Naaman non ipsi Idolo, sed Regi & domino suo Idolum adoranti, pro consueto eius temporis more eundem sustentando, genu flexisse, simulque Rege idolum colente, in eodem loco Deum cæli, cuius cultum iam alias, etiam templi ædificandi studio, palam protestari solitus erat, adorasse & coluisse, iuxta Lyranum & Caietanum ibidem: idque in casu necessitatis, similiter facere posse seruum aut ancillam infidelis domini, secluso scandalo & contempitu Religionis, tradit Azor tom. 1. l. 8. c. 27. q. 7.

103 Ad tertium; Augustinus lib. cont. mendac. c. 2. simulationem illam Iehu vocat *impium mendacium*. Et S. Thomas q. 111. a. 1. ad 2. ait, *non oportere excusare illum, quia fuit peccator Rex, & scriptura laudat Zelum eius, non omnia facta, vt satis ibidem patet v. 26. Illud vero v. 30. Quia studiose egisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab &c.* ad certum duntaxat genus factorum Iehu pertinet. Hieronymus vero etsi nonnunquam simulationem in materia Religionis liberius probet, vt dictum de Legibus loc. cit. nunquam tamẽ adeo aperta, ac quæ ex omnibus circumstantijs serio fiat, falsæ Religionis simulationem probasse videtur.

104 Nam ipsius etiam Iehu non erat adeo seria in speciem simulatio, quin & Gentilibus suspecta esse posset, & Iudæis præcipuis constaret fictam tantum simulationem esse; sicut etiam paulo post euidenter id omnibus erat demonstraturus. Quæ de causa etiam Vasquez n. 70. ait, Iehu non tam factis simulasse falsam Religionem, quam verbis formaliter mentitum esse; à quo tamen velut officioso mendacio per ignorantiam, sicut alij quidam antiqui Patres, forte fuerit excusatus; cum etiam Chrysofomus & Cassianus (contra S. Augustini, & communem sententiam, definitam ab Innocentio III. capit. *super eo*, de vsuris) existimant, mendacium officiosum non semper esse peccatum. Similiter cū Hieronymus in Apo-

stolis simulationem probat, loquitur de ceremonijs Iudaicis per se non malis, nec falsæ Religionis significatiuis.

105 Ex quibus colligitur, esse per se ac intrinsece malum, adeoque peccatum mortale, hæreticorum quam vocant cœnam (Corporis Christi experte) etiam simulate duntaxat, ac retenta interim fide vera, accipere; nisi quis forte, vt de quodam milite narratur, ipso actu & facto manifestum faciat illam à se nõ vt sacram ceremoniam, sed contemptim & ludibunde tanquam profanum conuiuium suscipi; quod ipsum tamen absque temeritate communiter non fieret. Non est autem peccatum, in necessitate baptismum ab hæretico, aut etiam in articulo mortis à Sacerdote hæretico, si non adfit alius, absolutionem, secluso scandalo, accipere; cum in his casibus non falsæ, sed potius veræ fidei fiat professio, vt pluribus suo loco dicitur.

106 ASSERTIO III. Nunquam etiã licet eo genere actionis seu habitus vti, quod eo quidem loco & tempore, quo vsurpatur, iuxta communem hominum conceptionem, non habet alium vsum, quam vt significet cultum falsæ Religionis; etiam si forte natura sua, aut communi Gentium vsu id non significet. Ita habet communis sententia apud citatos.

Vbi notandum, quadruplex esse gen⁹ actionis, seu vestium, aliarumue rerum, quæ non quidem natura sua, sed hominum vsu quodam & institutione, appropriatæ sunt fidelibus aut infidelibus. Primum genus est earum rerum, quæ solum materialiter eorum propriæ sunt, hoc est, non quatenus sunt huius vel illius fidei, sed quatenus sunt huius nationis, vel prouinciæ, vel etiam dignitatis politicæ, qualis est v. g. habitus Mandariorum seu Doctorum in China. Secundum; quæ introductæ quidem sunt, ad dignoscendos fideles ab infidelibus, verum non directe intuitu Religionis aut cultus Religiosi, sed propter causas politicas & externam pacem Reipublicæ, vt sunt flauii pilei Iudæorum Romæ; quos quidem illi non gestant, vt hoc modo suam Religionem profiteantur, sed vt in re alioqui indifferente Magistratui politico satisfaciant, in ordine ad commune bonum Reipublicæ. Tertium quæ per se & directe intuitu cultus Religiosi gestantur aut fiunt; ita tamen vt res illæ habeant præterea alium vsum primarium, quam significationem Religiosi cultus; vt sunt inter nos vestes communes Sacerdotum, & Religiosorum, abstinentia carniuum, & similia. Quartum; quæ vt hic & nunc vsurpantur, nullum alium vsum habent, præter significationem seu protestationem cultus Religiosi, vt sunt apud nos vestes sacræ, corona capitis, &c. apud infideles, quædam vestes habentes signa superstitiosa pura imaginem Idoli, siue Mahometis depictam, eo loco, tempore, & modo, quo non nisi Idololatræ aut Mahometani ea veste vti soleant, idque ad suam fidem profitendam; quale etiam forte, vt notauit Arragonius hic q. 3. a. 2. apud Turcas est signum dimidiæ lunæ in pileo.

In his ergo reb⁹, de quib⁹ loquitur præfæs assertio, quia significatio cultus falsi nunquã in ipso

vsu potest ab eis separari, nunquam vlllo sine aut casu vti licitum est; nisi forte manifesta necessitatis causa, ad corporis nuditatem tegendam seu pellendum frigus. &c. esset enim hæc alias formalis quædam professio falsæ religionis; quæ de causa ad fidem conuertitur, etiam cum periculo vitæ ab hostibus fidei imminente, eiusmodi signa deponere, iisque abstinere tenetur. Nec vt existimo contrarium sentiunt Sa verbo *fides*, & Azor tom. 1. lib. 8. c. 27. q. 4. dum vniuersim docent, non esse per se malum, habitu aut signo infideli assumpto, suam fidem occultare: videntur enim exponendi iuxta sensum assertionis sequentis, extra casum propositum, cum ipsemet Azor quæstione 6. etiam in vexillis eiusmodi signa superstitiosa excludat, vt inferius dicetur.

109 **ASSERTIO IV.** Rebus autem seu vestibus primi generis vti bono fine, ad se occultandum, nõ est perse malum, quod proinde secluso scandolo & fidei contumelia, recte fieri potest. Ita Syluester, Caietanus, & citati omnes, quibus accedit Suarez 3. par. tom. 4. disp. 33. sect. 6. Ratio est; Quia ista non sunt signa infidelitatis, sed nationis, aut dignitatis politicæ, sicut idioma linguæ.

110 **ASSERTIO V.** Idem probabilis videtur de rebus secundi & tertij generis, quæ videlicet præter significationem falsæ religionis, habent quendam alium commodum & honestum vsum. Significat hoc Bannes hic quæstione 3. a. 4. & Sa verbo *fides*: etsi contrarium indicent Caietanus, Syluester, Nauarrus, Gregorius de Valentia locis cit. & Toletus in summa libro 4. cap. 2. qui omnes docent, mortale esse Romæ gestare pileum Iudæorum, aut in Turcia ligare caput tobalia alba.

Ratio assertionis est. Tum quia ista signa proprie ac formaliter non sunt protestatiua aut significatiua falsæ religionis, aut certe non hunc solum, sed etiam alium vsum primum habent: quo fit, vt non quilibet, qui illis vtitur, prudenter possit aut debeat existimari eiusmodi signis vti, ad falsam religionem significandam. Tum quia vt recte notauit Vasquez loc. cit. numero 29. & 49. discrimen est inter res & verba. Hæc enim habent ex ipsa institutione humana, determinatam significationem, seu propriam, seu figuratam, à qua sine falsitate (Vasquez addit *sine mendacio* etiam si contra mentem interim non loquaris) distorqueri non possunt: at vero res, cum præter significationem ab humana institutione dependentem, habeant varios vsus naturales, adeoque naturaliter etiam alia multa significare possint, saltem in casu nostro, de quo loquimur, non est eorum significatio humana impositioni adeo adstricta, quin cum res exigit, etiam ad aliud quidpiam significandum adhiberi possint, quam quod ex humana institutione significant.

111 Sicut etiam verbis ambiguus ex causa vti (secluso casu, quo fides aperte profitenda sit) quibus nempe æque vera & falsa fides significari possit, non est intrinsece malum: vt si quis

dicat, Ego sum Euangelicus, seu Euangelij cultor. Et confirmatur assertio; quia S. Sebastianus vsus est chlamyde militari, qua tamen eo quidem tempore, ex lege Imperatoris distinguebantur gentiles à fidelibus. Nec in contrarium est vlla firma ratio.

112 **ASSERTIO VI.** Præceptum affirmatiuum de fide confitenda, etiam cum periculo vitæ obligat: at non pro omni tempore, sed generatim in duobus tantum casibus; quando scilicet alias aut honor Deo debitus, aut debita proximo utilitas subtraheretur. Ita S. Thomas hic q. 3. a. 2. vbi ait: *Confiteri fidem non semper, nec in quolibet loco est de necessitate salutis, sed in aliquo loco & tempore, quando scilicet per omissionem huius confessionis subtraheretur honor debitus Deo, aut etiam utilitas proximo impendenda: puta si aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur vel quod non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, vel alij per eius taciturnitatem auerterentur à fide: in huiusmodi enim casibus confessio fidei est de necessitate salutis.* Eandem assertionem traduat communiter cæteri Scholastici locis cit.

113 Ratio est; quia cum actus iste externus sit, & per se non sit medium aliquod salutis respectu operantis, nec omnino etiam ad bonum ipsius ita pertineat, vt eius quidem præcise causa possit tanta cum obligatione esse in præcepto, sequitur, ob alterutrum tantum finem, ex duobus dictis, præcepti necessitate, ac subinde etiam vbi res grauis est, cum periculo vitæ exercendum. Censetur autem honor Deo debitus subtrahi, quando vel ignominia aliqua Deus afficitur: vt *fides* idcirco putetur non esse vera, inquit S. Thomas, vel eximius aliquis Dei honor ex fidei professione consequuturus negligitur. Proximis autem utilitas debita subtrahitur, si illi propterea auertantur à fide, siue quia peruertuntur fideles, siue quia non conuertuntur infideles, qui & facta fidei professione facile conuerterentur, & alia ratione oportune iuari & conuerti non possunt, iuxta charitatis leges infra suo loco explicandas; quæ hac in re semper ob oculos versari debent, vt ex Sancto Thomæ recte declarauit Valentia cit. quæstione 3. punct. 2. In particulari vero res ex circumstantijs prudenter diiudicanda est.

114 Quamuis autem, vt ex communi dictum, ob solam ipsius operantis utilitatem seu commodum, præceptum confessionis fidei cum vitæ periculo non obliget, non tamen negandum est, ob ipsius etiã præcise operantis causam seu commodum, nonnunquam fidei confessionem ex præcepto necessariã esse posse. Vt si quis videlicet alias ob omissionem fidei professionem, aut grauem infamiam contracturus, aut etiã corporis seu vitæ periculum aditurus esset; hoc enim casu, ex præcepto charitatis erga seipsũ quemq; ad fidem profitendam teneri indubitatum est. Quod ipsum etiam significasse videri potest S. Thomas cit. a. 2. vbi inter alios casus quibus præceptum confessionis fidei obligat, etiam hunc refert, *si quis interrogatus de fide taceret: & ex hoc crederetur, quod non haberet fidem*: vbi nimirum subintelligendum est, cum tamen talis existimatio aut ipsi operati, vel alijs pernitiõsa, aut honori diuino præiudicatiua esset. Alias enim vni-

uersim eam de nobis existimationem non semper necessario auertendam esse ex dictis constat, & paulo post magis patebit.

115 **ASSERTIO VII.** Extra hos casus, licitum est fidem dissimulare, abstinendo duntaxat ab ijs verbis vel factis, quæ veram fidem significant, aut etiam vsurpando quædam signa Religionis indifferentia, iuxta quartam & quintam assertionem: non autem vsurpando verba vel facta, quæ iuxta mores hominum, nullum alium vsum habent, quam significationem falsæ Religionis, iuxta primam, secundam, & tertiam assertionem. Ita citati: & colligitur ex dictis.

116 Vt autem hæc doctrina sit in praxi vtilior, resoluemus breuiter ex dictis aliquos casus particulares, qui circa fidei professionem dubij esse, ac sæpius occurrere possunt. Etenim colligitur primo, licitum esse, per se loquendo, exploratoribus seu militibus Christianis, in bello assumere habitum & sermonem Turcicum; vt & vexilla signis consuetis Turcarum insignita in classe vel exercitu erigere; vt nempe hostibus hoc strategemate deceptis damnum inferatur, vt recte notantur Bannes hic q. 3. a. 2. & Azor tom. 1. lib. 8. cap. 27. q. 6.

117 Qui tamen addit, id peccatum esse, si infidelium signum sit superstitionis symbolum; puta, inquit, si esset signum Martii, Palladis, aut Iouis, quos pro Diis stultæ & insanae Gentes coluerunt. Ceterum Bannes hanc limitationem non addit; quæ si vera esset, vix vnquam liceret infidelium vexillis insidiarum causa vtique, cum semper habeant Solis, aut Lunæ aut Mahometis, aut alterius cuiuspiam rei, quam infideles hostes superstitione colunt, nomen aut figuram. Quocirca, cum eiusmodi vexilla, communi quasi omnium Gentium more, non semper vsurpentur in honorem eius rei, cuius nomen aut figuram impressam habent; esto id nonnunquam accidat; sed potius alium vsum primum habeant, & vero hunc ipsum etiã communi Gentium more receptum, vt hostes decepti capiantur; probabile existimo per se ac vniuersim non esse malum, sine discrimine, quæuis eiusmodi hostium vexilla vsurpare, iuxta quartam & quintam assertionem. Aliter se res habet cum vexillis illis, de quibus assertio tertia loquitur; quæque vt supponitur, Idoli signo nunquam solent insigniri, nisi ab ijs, quibus illud in veneratione est.

118 Colligitur secundo, comedere carnes inter hæreticos, die prohibito, ad regendam fidem, & mortis periculum euitandum, per se ac intrinsece non esse malum, iuxta quintam assertionem; ac proinde licite fieri posse, si alius modus euitandi periculum non suppetat, & absit scandalum ac contemptus fidei. &c. Ita Azor loc. cit. q. 3. & apertius lib. 7. c. 29. q. 7. Per accidens tamen id erit illicitum, si nimirum præceptum affirmatiuum de confitenda fide vrgeat. Quod quidem accidit, si cui, iam ante pro fidei habito, ipso facto in odium & contemptum Religionis vis intentetur, ad hoc, vt in religionis contemptum, carnes comedat. Tunc enim iuxta exemplum Eleazari & Machabæorum, moriendum est po-

tius, quæ Ecclesiæ leges violandæ, aut earum etiã violatio quoquo modo simulanda, vt ex communi tradunt Azor ibidem & Nicolaus Serarius 2. Machab. cap. 7. post Caietanum, Sotum, Nauarrum Couarruiam, & alios.

119 Similis casus est, si cui ex instituto ac manifestæ probationis causa carnes ab hæreticis apponantur, vt notauit Azor ibidem, saltem regulariter loquendo, iuxta dicenda de interrogatione inferius: aut si Religiosus vel alius vir grauis, pro fidei agnitus, carnes inter hæreticos comedat, nõ assignata vlla causa probabili, v. g. infirmitatis, vel necessitatis, ob quã id sibi licitum sit: ac generatim si contemptus aliquis in Deum, aut apud proximum graue scandalum timeatur, ex hoc quod vir grauis, forte aliquando agnoscendus, carnes die vetito ex timore comederit, iuxta dicta assert. 6.

120 Colligitur tertio, an, & qua ratione infideli interroganti de fide respondendum sit. Etenim Caietanus quidem hic q. 3. a. 2. putat, semper hoc casu obligare præceptum de confitenda fide. Quod etiam significare videtur S. Thomas ibidem, cum, vt dictum, inter alios casus, quibus confessio fidei obligat, ponit etiam hunc, si quis alioqui non putetur habere fidem. Sed rectius Bannes cit. a. 2. Gregorius de Valentia punct. 2. & alij regulariter tantum id verum existimant; quando videlicet alioqui dissimulatio fidei cederet in Dei iniuriã, aut nocementum proximorum, addo ego, vel etiam personæ propriæ, iuxta dicta assert. 6.

Illud vero communiter tunc accidit, si quis palam & à publica potestate (præsertim à Tyranno fidei persecutore, vt bene Arragonius eodem a. 2.) interrogetur de fide; & sæpe etiam alias, si interrogans & interrogatus sit persona grauis, à cuius constantia & auctoritate multi pendeant. Secus si quis à furibundo aut ebriorabula, ad eadem parato, subito inuafus interrogetur, an sit Catholicus, Papista, &c. Tunc enim, ac in alijs similibus casibus, quia nullus ad Deum honor, aut proximum vtilitas ex fidei confessione magnopere redundabit, fatius erit aut tacere aut interrogantem eludere. &c. esto deceptus ille existimet, te non esse Catholicum, nec habere veram fidem. Nam vt recte etiam notauit Valentia, casus ille, quem S. Thomas, vt distinctum post se videtur, non est vniuersaliter & distincte accipiendus, sed regulariter, & vt cum aliquo ex cæteris assert. 6. explicatis connexus.

121 Multo minus contra fidei professionem, per se loquendo, peccat Sacerdos, aut Religiosus, qui interrogatus, an sit Sacerdos aut Religiosus, puta Monachus aut Iesuita, id neget; quia cum religionis nostræ præscriptum, non sit in præcepto singulari, idcirco non statim tali negatione aut fides abnegatur, aut status Religiosus siue Sacerdotium cõtemnitur; sicut alioqui negatione fidei fides tanquam falsa cõtemnitur. Quare licet etiam in casu necessitatis, extra cõtrouersiam deponere habitum, & tonsuram, atque etiam omittere horas Canonicas, ob vitandũ mortis periculum, secluso scandalo & contemptu Religionis,

vt recte notauit Azor cit. lib. 8. cap. 27. q. 2. iuxta quartam & septimam assertionem.

122 Colligitur quarto, quid faciendum sit, si lata lege certus habitus, per se non superstitiosus, Christianis præcipiatur. Nam si lex non sit in viridi obseruantia, aut primario non sit instituta ad fidem profitendam, sed ob finem politicum, & subsit causa rationabilis omittendi habitus, aut licet præcipue sit instituta ad fidei professionem, sitque adeo in viridi obseruantia, adhuc tamen in casu necessitatis, si ab sit scandalum & contumelia fidei, poterit is habitus prætermitti, vt recte docent Bannes, Valentia, & Arragonius locis cit. Quicquid Caietanus cit. a. 2. ratus, legē talem eandem vim habere cum interrogatione Tyranni, vniuersim dicat, nullo casu licite posse omitti præscriptum habitum, si lex illa proprie sit lata ad profitendam fidem, & simul in viridi sit obseruantia. Atque idem seruata proportione pariter dicendum est, si qua lege Christianis aliquis habitus sit prohibitus, ex eorumdem sententia, exemplo S. Sebastiani, de quo supra assert. 5.

123 Colligitur quinto, non peccare contra fidei professionem, adeuntes hæreticorum templa & conuentus, eorumque conciones audientes, ijs in locis, vbi passim Catholici cū hæreticis eas audire solent, non vt fidē hæreticā profiteantur, sed vel vt errores Prædicantiū notent, vel alia ob causam, iuxta quartā & quintā assertionē. Secus est in alijs locis, vbi nulli adeunt, nisi ob fidē profitendā: tunc enim saltem ratione scandali peccabitur, accedendo, vt recte notarunt Gregorius de Valentia q. 3. pun. 2. & Azor cit. c. 27. q. 5. Qua ratione etiā speciatim in Anglia id illicitū esse, viri docti & pij senserunt, ipseque etiā Pontifex Paulus V. declarauit: præsertim quā tū Catholicorū, quā hæreticorū ijs locis cōmuni sensus fuisse refertur, à fide saltē ex parte, & quoad externam apparentiā deficere eos, qui vt edicto Regis pareant, templa hæreticorum adeunt. Neque tamen per se loquendo, vel ab his, vel ab illis excommunicatio legentū libros hæreticorū, aut cōmunicantiū cum excommunicatis in crimine criminoso aut fauentium hæreticis incurri videtur: cū isti quidē nec libros hæreticos legant, nec hæreticis, vt sic, cooperentur, nec faueant, vt suppono: secus esset, si quis induceret verbi præconem aliquem ad hæretice concionandū.

124 Addit vero Azor loc. cit. posse illicitum nō esse conciones hæreticorum audire, ijs in locis, vbi id pro fidei falsæ protestatione seu fauore non habeatur, etiam si Princeps hæreticus id mandarit, non ea quidem expressa intentione, vt fidei falsæ professio fiat, sed vt illi vt cumque in re indifferenti obtemperetur: quod ex eo confirmari potest; quia alias saltem ob erroneam conscientiam peccarent Iudæi, qui Romæ coguntur Catechismum seu doctrinam Christianam audire.

Quod si vero Princeps imperet hoc obsequium præstandum in protestationem aut fauorem hæreticæ perfidiæ, tunc sane quidem Catholicis non licebit obtemperare, iuxta sextam assertionem, & Corollarium secundum; nisi forte hac aperte protestatione præmissa, id officium se præstituros

in obsequiū Principis, nō in erroris contestationem, vt notauit ibidem Azor; quandoquidem alias supponitur, rem esse per se licitam neque legibus Catholicæ Religionis aduersam.

125 Colligitur sexto, non esse intrinsece malum, hæreticorum nuptijs, baptismo, sepulturæ interesse; modo non detur causa, vt aliquid ab ijs impiè & contra Ecclesiæ præcepta agatur. Quin imò probabile mihi est, posse Catholicos ob piā vtilitatem, aut publicam tranquillitatem, etiam filios eorum, quamuis ab hæretico Ministro baptizandos, è baptismo suscipere, saltem accedente hac protestatione, seu significatione, se filios iuxta veram Christianam fidem, non hæreticam perfidiam instituendos suscipere; quod ipsum tamen satis per se ex conditione ipsius personæ suscipientis colligitur: sicut etiam nullum est peccatum, in necessitate baptismum ab hæretico, si nullus Minister alius adfit, accipere, aut procurare, vt superius dictum.

Vt autem hæreticus in patrinum à Catholico adsciscatur, nunquam videtur esse licitum. Cum enim hoc sit intrinsecum patris officium, baptizatum in fidei doctrina instituendum curare, neque præsumi possit, hæreticum aliam fidei institutionem procuraturum, quam perfidiæ suæ consonam, idcirco ea patris hæretici aduocatio aperta esset falsæ religionis protestatio. Potius igitur, si Catholicus desit, omnino præmittendus est patrinus, vt suo loco de Baptismo pluribus dicetur. Plura huius generis occurrunt in materia de baptismo, & partim etiam quæst. sequente, vbi de infidelitate agetur.

DVBIVM VI.

Qua ratione gratia gratis data se habeant ad fidem; quot item & quanam sint, & que singularum sit ratio; an etiam sint habitus.

S. Thomas 1. 2. q. 111. a. 1. 4. 5. & 2. 2. q. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. & 178.

126 Non agit quidem S. Thomas de hoc argumento in tractatione de fide; quia tamen id maximam cum fide affinitatem habet; partim quia omnes eiusmodi gratiæ gratis datæ potissimum referuntur ad plantandam, nutriendam, & tuendam fidem, vt inferius patebit, & docet S. Thomas 1. 2. q. 114. a. 4. & 3. p. q. 7. a. 7. partim etiā quia nonnullæ ex ijs sua natura non parum similitudinem, quin & commune nomen cum fide habent; & vero simul etiam inter actus potius, quam habitus numerantur, idcirco consultum visum est, ne de ijs nihil penitus agatur, quæ quidem alioquin à scholæ Doctoribus ferè prætermitti solent, breuiter de illis hoc loco agere.

127 Primo igitur quæritur, quid sint gratiæ gratis datæ, & quomodo vniuersim à gratia gratum fa-

ciente differant. Respondetur, per gratiam gratis datam hoc loco intelligi, peculiaria quædam munera diuinæ gratiæ, quæ proprie ac principaliter non ad propriam habentis uti gratiagram faciens, sed aliorum salutem ordinatur, ac solo fere arbitratu diuinæ voluntatis distribuuntur, iuxta S. Thomam 3. part. q. 7. a. 7. ad 1. ubi ait: *Sicut gratia gratiæ faciens ordinatur ad actus meritorios, tam interiores, quam exteriores (adeoque ad propriam habentis salutem): ita gratia gratis data ordinatur ad quosdam actus exteriores fidei manifestatiuos, adeoque proximi salutem concernentes. Quamuis autem etiam gratia gratiæ faciens gratis detur; quia gratia nisi gratis sit, gratia non est, iuxta Augustinū in Enchiridio c. 107. quia tamen gratia gratum faciens, inquit S. Thomas 1. 2. q. 111. a. 1. ad 3. addit aliquid supra rationem gratiæ gratis datæ, quod etiam ad rationem gratiæ pertinet, quia scilicet hominem gratum facit Deo, ideo gratia gratis data, quæ hoc non facit, retinet sibi nomen commune.*

128 Cum quo non pugnat, quo min⁹ eadem gratiæ non unquā ad eorū etiā, quibus cōceduntur, sanctitatem demonstrandā, aut ornandā referantur, iuxta illud S. Gregorij homilia 17. in Ezechielem: *De eis (Sanctis Prophetis &c.) foris ostenditur, quales apud Omnipotentem Dominum intus habeantur.* Vnde etiam S. Thomas 3. part. q. 27. a. 5. ad 8. ait: *Non est dubitandum, quin B. Virgo acceperit excellenter donum sapientiæ, & gratiam virtutum, & etiam Prophetiæ: non tamen accepit, ut haberet omnes vsus harum, & similia gratiarum, sed secundum quod conueniebat conditioni ipsius.* De hac etiam gratia loquitur S. Petrus epist. 1. c. 4. v. 10. *Vnusquisq; sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.*

129 Nec dubium est, quin gratiæ gratis datæ dignitate & excellentia cedant gratiæ gratum facienti, vt docet S. Thomas 1. 2. q. 111. a. 5. consentiente Apostolo; qui post commemoratas gratias gratis datas 1. Cor. 12. v. 31. addit de charitate, ad gratiā gratū facientē spectante: *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.* In quē sensum etiā Augustin⁹ 1. 15. de Trinitate c. 18 ait, *Nullum est isto Dei dono (Charitate) excellentius, solū est, quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per Spiritum Sanctum munera, sed sine charitate nihil profunt.* Ratio est; quia gratiæ gratis datæ nec tam propinquē nec tā efficaciter, ad vltimā hominis beatitudinē conferunt, nec per se in subiecto aut sanctitate supponunt, aut efficiunt; nec per se vllam peculiare piāq; dispositionem præuiam requirunt; quando sæpe etiam impijs comunicantur, vt videre est in Balaam, Numerorū 24. in Caiapha, Ioannis 11. & impijs illis, quibus dicitur: *Nunquam noui vos,* Matthæi 7. v. 27.

130 Secundo queritur, quæ, & quotnam sint gratiæ gratis datæ. Respondetur, eas ab Apostolo 1. Cor. 12. v. 7. & sequentibus, in hunc modum recenseri: *Vnicuiq; autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatē. Alij quidē per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: aliter fides in eodem spiritu: alij gratia sanctorum in vno spiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum; alij genera linguarum,*

alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Ex quibus nouem vniuersim gratiæ gratis datæ colliguntur; nimirum Sermo sapientiæ, Sermo scientiæ, Fides, Gratia sanctorum, Operatio virtutum, Prophetia, Discretio spirituum, Genera linguarum, Interpretatio sermonum.

Cuius nouenarij numeri rationem ita edisserit S. Thomas 1. 2. q. 111. a. 4. *Gratia gratis data ordinatur ad hoc, quod homo alteri cooperetur, vt reducat ad Deum: homo autem ad hoc operari non potest interiorius mouendo (hoc enim solius Dei est) sed solum exteriorius docendo, vel persuadendo. Et ideo gratia gratis data illa sub se continet, quibus homo indiget ad hoc, quod alterum instruat in rebus diuinis, quæ sunt supra rationē. Ad hoc autem tria requiruntur. Primo quidem, quod homo sit sortitus plenitudinem cognitionis diuinorum, vt ex hoc instruere alios possit. Secundo vt possit confirmare, vel probare ea, quæ dicit: alius non esset efficax eius doctrina. Tertio vt ea quæ concepit, possit conuenienter Auditoribus proferre.*

Quantum igitur ad primum, tria sunt necessaria: sicut etiam apparet in Magisterio humano. Oportet enim, quod ille qui debet alium instruere in aliqua scientia, primo quidem vt principia illius scientiæ sint ei certissima: & quantum ad hoc ponitur fides, quæ est certitudo de rebus inuisibilibus, quæ supponuntur vt principia in Catholica doctrina. Secundo oportet, quod Doctor recte se habeat circa principales conclusiones scientiæ, & sic ponitur sermo sapientiæ, quæ est cognitio diuinorum. Tertio oportet, vt etiam abundet exemplis & cognitione effectuum, per quos interdum oportet manifestare causas: quantum ad hoc ponitur sermo scientiæ, quæ est cognitio rerum humanarum, quia inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.

Confirmatio autem, in his, quæ subduntur rationi est per argumenta: in his autem quæ sunt supra rationem diuinitus reuelata, confirmatio est per ea, quæ sunt diuina virtuti propria, & hoc dupliciter. Vno quidem modo, vt Doctor sacre doctrine faciat, quæ solus Deus facere potest in operibus miraculosis, siue sint ad salutem corporum; & quantum ad hoc ponitur gratia sanctorum: siue ordinentur ad solam diuinæ potestatis manifestationem, sicut quod sol stet, aut tenebrescat, quod mare diuidatur; & quantum ad hoc ponitur operatio virtutum. Secundo vt possit manifestare ea, quæ solius DEI est scire, & hæc sunt contingentia futura, & quantum ad hoc ponitur Prophetia: ita etiam occulta cordium; & quantum ad hoc ponitur discretio spirituum. Facultas autem pronuntiandi potest attendi, vel quantum ad idioma, in quo aliquis possit intelligi: & secundum hoc ponuntur genera linguarum, vel quantum ad sensum eorum, quæ sunt proferenda, & quantum ad hoc ponitur interpretatio sermonum. Ita S. Thomas. Sed in qua partitionis ratione, breuique singularum gratiarum descriptione, quædam non carent difficultate, quæ etiam à S. Thomæ alijs locis aliter explicata videntur, vt inferius dicitur.

Illud dubitatur, an eo nouenario omnes gratiæ gratis datæ comprehendantur. Ratio dubitandi est; quia inter eas nō cōprehenduntur Sacramentalis potestas consecrandi, ordinandi, & absoluedi; nec potestas & facultas regendi, aliaque

ad alienam salutem procurandam talenta, & munera diuinitus concessa vel instituta. Respondeo tamen cum Sancto Thoma loc. cit. sub eo nouenario omnes gratias gratis datas comprehendendi; quæ ita scilicet ad aliorum salutem ordinantur, vt à solo auctore Deo dependant, *diuidente singulis prout vult*, vt loquitur Apostolus citat. 1. Corinth. 12. vers. 11. Qualia non sunt ea, quæ obijciuntur, quæ potius ad diuisiones ministracionum & operationum pertinent, quas ipse Apostolus ibidem v. 4. à diuisionibus gratiarum distinxit, vt recte notauit Sanctus Thomas 2. 2. ante quæst. 171. *Diuisiones*, inquit *Apostolus, gratiarum sunt, idem autem spiritus; & diuisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus; & diuisiones operationum (vitæ scilicet actiue vel contemplatiue) sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.*

134 Quæritur tertio, quænam singularum gratiarum sit ratio. Respondeo breuiter & singillatim percurrendo singulas. Nam quod ad primas duas gratias attinet, de *Sermone Sapientie, & Scientie* varie loquuntur Patres & Doctores. Quidam ea dona ad externum sermonem referunt; alij ad cognitionem, in qua tamen explicanda rursum variant. Equidem ad vtrumque, sed potissimum ad sermonem velut proprium obiectum pertinere existimo, cum S. Thoma 1. 2. verbis cit. vbi cum expresse ea dona ad cognitionem retulisset, mox tamen ibidem ad 4. vltimate ad sermonem pertinere docet; *Sapientia & scientia*, inquit, *computantur inter gratias gratis datas, secundum quod important quandam abundantiam scientie & sapientie, vt homo possit non solum in seipso recte sapere de diuinis, sed etiam alios instruere & contradicentes reuincere. Et ideo inter gratias gratis datas significanter ponitur, sermo sapientie, & sermo scientie: quia vt Augustinus dicit, 14. de Trinitate cap. 1. aliud est, scire tantummodo, quid homo credere debeat, propter adipiscendam vitam beatam: aliud est scire, quemadmodum hoc ipsum & pps optinetur, & contra impiis defendatur.*

135 In eundem sensum saltem de sermone sapientie loquitur Chrysoctomus homil. 29. vbi ait: *Quid est sermo sapientie? quem habebat Paulus, quem habebat Ioannes filius Tonitruu. Quid est autem sermo scientie? quem habebant multi ex fidelibus, qui scientiam quidem habebant, non poterant autem docere, nec facile alij annuntiare quæ sciebant.* Et Hieronymus in 1. Cor. 12. *Sapientia sermo, est, sapienter & apte ac rationabiliter loqui & posse differere, vel docere, quod non sane. Qui ex dono habet sapientia, sine suo conatu loquitur & laboret, & nemo illi sicut B. Stephano potest contraire.*

136 Similia de vtraque hac gratia habent Theodoretus in eundem locum Apostoli, & S. Thomas in Comentarjjs Apostoli ibidem, & 2. 2. q. 177. a. 1. Ratio est, quia quamuis hæ gratiæ principaliter referantur ad sermonis officium recte erga alios administrandum, simul tamen inuoluunt & prærequirunt internam notitiam qua & res ipsæ, & ipsa loquedi ratio accommodata ad docendum alios apprehendatur & cognoscatur, vt ex Augustino vidimus, & patet in ipsa Theologia scientia, cuius cognitio potissimum ad fidem tuendam explicandamque refertur. Accedit quod ipsa per se rerum diuinarum

cognitio partim ad fidem, & ad donum intellectus, partim ad donum scientie & sapientie pertinet.

Vnde etiam Suarez 3. part. tom. 1. disp. 21. sect. 2. ait: *Dua gratia, sermo sapientie & scientia ad sermonem applicata, nihil aliud sunt, quàm facilitas quædam ex speciali spiritus sancti auxilio data, ad proponendas seu explicandas (vel etiam tuendas) res fidei, vel delectando, vel persuadendo eas, per superiores aut inferiores causas, aut per effectus, & similia exempla confirmando & declarando.* Vbi simul ex mente S. Thomæ locis cit. indicatur discrimen inter sermonem sapientie & scientie. Ille enim procedit ad diuina explicanda, persuadenda, & tuenda, ex superioribus causis, & diuinis rationibus, hic vero ex effectibus seu rationibus inferioribus & creatis; vt in simili etiam de dono sapientie, & scientie alibi docuimus.

Non minus varia est Doctorum sententia de tertia *Gratia fidei*: Nam primo Hieronymus in 1. Cor. 12. Chrysoctomus hom. 29. in Paulum, Theodoretus in citatum Apostoli locum, Abulensis in Matthæum q. 165. & Caietanus 1. Cor. 13. eam ad fidem miraculorum referunt. Sed non probatur, quia fides miraculorum eadem est cum fide Catholica dogmatum, vt superius q. 6. dub. 1. dictum, & docent Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 42. Hilarius canone 17. super Matthæum, & Ambrosius l. 8. supra Lucam. Id vero quod fides miraculorum fidei dogmatum superaddit, ad gratiam sanitarum & virtutum pertinet.

Secundo S. Thomas 1. 2. q. 111. a. 4. & Gregorius de Valentia tom. 2. disp. 8. q. 3. pun. 1. fauente etiã Suario 3. part. tom. 1. disp. 21. sect. 2. fidei gratiam in certitudine de rebus inuisibilibus, eaq; rara & firma circa principia fidei constituunt. Sed nec istud probatur; quia ista certitudo & ad propriam salutem potius, quam alienam; & ad ipsam fidei virtutem, ac annexum intellectus donum pertinet; nec posset hac ratione defendi, gratia fidei fuisse in Christo.

Tertio nonnulli ad constantiam fidei conseruandæ ac profitendæ referunt. Itã Ambrosi⁹ cit. 1. Cor. 12. & Caietanus 2. 2. q. 3. a. 1. ad 2. cum Glossa cit. 1. Cor. 12. Quod etiam sub disunctione tradit S. Thomas cit. 1. Cor. 12. & 2. 2. q. 4. a. 5. ad 4. vbi ait: *Fides non accipitur pro fidei virtute; quia hoc est commune omnibus membris Christi: sed pro constantia fidei, vel pro sermone fidei; prout scilicet homo potest recte proponere ea, quæ fidei sunt.* Sed neque hoc probatur; quia constantia fidei siue retinendæ, siue profitendæ, ad propriam itidem salutem, & vel ad ipsam fidei virtutem, vel ad fortitudinem pertinet, de qua S. Thomas 2. 2. q. 3. a. 1. ad 2. ait: *Fortitudo remouet impedimentum confessionis fidei, scilicet timorem vel erubescenciam.*

Dicendum est igitur, cum S. Thoma cit. 2. 2. q. 4. a. 5. ad 4. fidem quæ gratia gratis data dicitur, accommodate ad ea, quæ Apostolus antea ibidem de sermone sapientie & scientie dixerat, accipi p. sermone fidei, prout scilicet homo recte potest proponere ea quæ fidei sunt, infra tamen scilicet copiam & vberitatem sermonis sapientie, & sermonis scientie; ita scilicet vt fidei gratia imbutus simpliciter quidem ac sine ornatu & amplifi-

catione, planetamen, aperte ac distincte, atque ad auditorum, etiam rudium captum accommodata, fidei dogmata proponere, nescientesque docere possit; vbi simul tamen etiam ex parte intellectus includitur distincta quædam, & methodica ipsorum fidei dogmatum notitia, ad docendum alios accommodata: quæ gratia potissimum in Catechistis requiritur.

140 Quarto; Alia gratia gratis data est, *donum linguarum*; quod nihil aliud est, quam facultas seu peritia loquendi variis linguis, vti de Apostolis loquitur scriptura Actuum 2. v. 4. de quo etiam plura leguntur 1. Cor. 14. Et quamuis nonnulli Patres, speciatim Cyprianus de operibus Christi cardinalibus, Gregorius Nazianzenus sermone in Pentecoste, & Nicetas ibidè, quos sequuntur glossa ordinaria in Act. c. 2. & Lyranus ibidè, existimant, Apostolis ita concessum fuisse linguarum donum, vt vna tantum lingua loquentes intelligerentur à diuersarum linguarum hominibus; ipsa scilicet voce ita varie in aere commutata & efformata, vt ad vniuscuiusque audientium aurem & captum accommodata accideret; idque etiam factum subinde credibile sit, ipsum tamè donum linguarum proprie ac præcipue in eo positum non fuit, sed potius vt vere ac re ipsa omnium gentium linguis loqueretur, vti constat ex citato Scripturæ loco, cui consonat illud Apostoli 1. Cor. 14. v. 18. *Gratias ago Deo meo quod omnium vestrum lingua loquor*: idemque docent ex Patribus Augustinus sermone 186. de tempore, Leo sermone 1. de Pentecoste, Chrysostomus homil. de Spiritu Sancto, & Gregorius homil. 30. in Euangelia.

141 Quinto; Alia gratia itidem ad sermonem pertinens, est *Interpretatio sermonum*, qua fiebat, vt sensus eorum, quæ alius vel peregrina lingua, vel supra captum audientium diserebat exponeretur & explicaretur. Priorem huius gratiæ rationem & vsum indicant Theodoretus 1. Cor. 12. & Chrysostomus homil. 29. in 1. Cor. 12. & Ambrosius in 1. Cor. 12. Vbi ait, interpretis sermonum officium esse, *dicta illorum qui linguis loquuntur, vel literis, per donum Dei fideliter interpretari*. posterior em attingit S. Thomas 1. 2. q. 111. a. 4. vbi docet interpretationem sermonum referri ad sensum eorum, quæ sunt proferenda, vel ab alijs prolata; quo proinde etiam ipsius scripturæ interpretatio pertinet iuxta eundem S. Thomam lect. 2. in 1. Cor. 12. cõuenienter illi 2. Petri 1. v. 20. *Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est prophetia*. Vbi sensus est; quia scriptura sacra Spiritus Sancti instinctu conscripta est, ideo secundum eiusdem Spiritus instinctum, non autem ex proprio ingenio, interpretandam esse.

142 Sexto; Alia gratia ad cognitionem potissimum ac formaliter pertinens, est *Prophetia*; ad quam etsi propriissime spectet reuelatio seu prænotio euentuum futurorum, iuxta S. Thomam 2. 2. q. 171. a. 3. non tamen ad hanc solam materiam circumscribitur; quando etiam ad præsentia & præterita, certa quodam lumine diuinæ reuelationis notificata, extenditur, iuxta eundem S. Thomam ibidem vbi ait: *Manifestatio, quæ fit per aliquod lumen,*

ad omnia illa se extendere potest, quæ illi luminis subiiciuntur. Vnde Gregorius homil. 1. in Ezechielem, *Propheta, inquit, de futuro est. Ecce Virgo concipiet, & pariet filium. Prophetia de præterito, In principio creauit DEVS celum & terram: de illo enim tempore dixit homo, quo non erat homo. Prophetia de præsentis est, quando Paulus Apostolus dicit 2. Corinth. 13. 4. Si autem omnes prophetent, intret autem quis insideli vel idiota, conuincitur ab omnibus, iudicatur ab omnibus; ocula enim cordis eius manifesta sunt: cum dicitur ocula cordis eius manifesta sunt, profecto monstratur, quod per hunc modum spiritus prophetia non prædicat, quod futurum est, sed ostendit quod est. Quare & occultorum cordis alieni, & longe absentium notitia ad prophetiam pertinet, iuxta S. Thomam loc. cit. tamet si hoc loco paulo strictius accipiatur, vt in explicatione sequentis gratiæ dicitur.*

Differt prophetia à fide, non ideo proprie, quod Prophetis immediate à DEO fit reuelatio; credentibus autem per fidem solum mediate; cõtrarium enim patet in Angelis, & primo homine, sed quod hæc nititur reuelatione obscura, vt suo loco dictum; illa vero, si in suo genere, perfecta sit, reuelatione clara; qua scilicet reuelans Deus vi ipsius reuelationis, (non sola vi discursus, aut iudicij naturalis) clare innotescat, ita vt prophetia proinde includat euidentiam in attendente seu reuelate, vt bene docet Caietanus 2. 2. q. 17. a. 5. & indicat S. Augustinus lib. 5. de Ciuit. Dei cap. 9. & S. Thomas cit. q. 171. a. 5. & a. 3. ad 2. & q. 12. de veritate a. 2. & 3. p. q. 7. a. 8. ad 1. etsi alij aliter sentiant, & Suarez hic disp. 8. sect. 5. & 3. p. tom. 1. disp. 21. sect. 1. à claritate & obscuritate censeat abstrahere.

143 Probatum tum illo Danielis c. 20. v. 1. *Intelligentia est opus in visione*. Tū quod idcirco Prophetæ *videntes* dicti sunt, eandemque; ob causam ipsi Prophetæ adeo fidenter dicebant: *Hæc dicit Dominus*. Speciatim Dauid 2. Reg. 23. v. 4. *sicut lux aurora, oriente sole, mane absq; nubibus ruilat*. Accedit quod alias prophetia neq; à fide distinguitur, vt suo loco dictum, neq; (si necessario obscura esset) Christo tribui possit, contra communem.

144 Quare etiam ad Prophetiam pertinet, vt ipsi Prophetæ probe discernant ac norint, quid ex Deo loquantur ipsi, & quid de suo, itemque; si actus prophetiæ perfectus sit, vt visionum ac reuelationum prophetiarum sensum probe percipiant. Tametsi nonnunquã in Prophetis præter veram & perfectam cognitionem propheticã, dentur etiã subinde quidã actus in eo genere imperfecti, aut plane diuersi generis, vt docet S. Thomas 2. 2. q. 171. a. 5. vbi ait: *Mens Prophetæ dupliciter à Deo instruitur: vno modo per expressam reuelationem, alio modo per instinctum quædam occultissimum, quem nescientes humana mentes patiuntur, vt S. Augustinus tract. 8. in Ioannem dicit. Ad ea, quæ cognoscit per instinctum, aliquando sic se habet, vt non plane dicere possit, utrum hæc cogitauerit diuino instinctu, vel per spiritum proprium. Non autem omnia, quæ cognoscit diuino instinctu, sub certitudine prophetica nobis manifestantur. Talis enim instinctus est, quiddã imperfectum in genere prophetiæ. Idem habet S. Gregorius hom. 1. in Ezechielem. Atque hoc primum*

genus est cognitionis imperfectæ in ratione prophetiæ; quæ quidem proprie etiam prophetiæ nomen non meretur.

146 Secundo huc spectant meræ apprehensiones Prophetiarum visionum, absque noticia significationis earum. Non enim Pharaon Genesis 41. aut Nabuchodonosor Danielis 2. & 4. diuinarum visionum spectatores, proprie Prophetæ erant; sed potius Ioseph & Daniel, qui has exposuerunt.

Tertio huc pertinent eæ reuelationes & visiones Prophetarum, quarum sensus solum ex parte, non ex toto Prophetis innotescunt. Vnde S. Thomas 2. 2. q. 174. a. 4. sciendum, inquit, quod quia mens Prophetæ est instrumentum deficiens, etiam veri Prophetæ non omnia cognoscunt, quæ in eorum visis aut verbis, aut etiam factis Spiritus Sanctus intendit. Et Augustinus lib. 12. in Genesis ad litteram cap. 9. Minus Prophetæ, inquit, qui rerum, quæ significantur sola ipsa signa in spiritu per rerum corporalium imagines videt; & magis Prophetæ, qui solo earum intellectu præditus est; sed & maxime Prophetæ, qui vtroque præcellit, ut & videat in spiritu corporalium rerum significatas similitudines, & eas viuacitate mentis intelligat.

147 Prophetiæ modus varius est; ac præcipue triplex iuxta S. Thomam 2. 2. q. 174. a. 1. ad 3. post Augustinum l. 12. de Genesis ad tit. c. 7. & Isidorum lib. 7. etym. c. 8. 1. per externam obiectionem præsentationem. 2. per internam imaginationis apprehensionem. 3. per simplicem illustrationem intellectus: de quibus S. Gregorius l. 8. Moralium c. 2. Aliquando, inquit, Dominus voluntatem suam indicat imaginibus cordis oculis ostensis, aliquando imaginibus ante oculos corporeos ex aere assumptis; potius & interim per semetipsum Dominus vim suæ sententiæ cordi sine verbis insonare.

Rursum vero Prophetia, inquit S. Thomas 2. 2. cit. q. 174. art. 3. in qua manifestatur supernaturalis veritas per imaginariam visionem, diuersificatur secundum differentiam somnij, quod fit in dormiendo; & visionis, quæ fit in vigilando; quæ pertinet ad altiore gradum Prophetiæ; quia maior vis prophetici luminis esse videtur, quæ aliquem occupatum circa sensibilia in vigilando abstrahit ad supernaturalia, quam illa, quæ animam hominis abstractam à sensibilibus inuenit in dormiendo. Cum quo non pugnat, aliquam visionem in somno, si Deus simul animum ad recondita mysteria intelligenda expressis verbis erudiat, præstantiorem esse posse, quam Propheticam visionem vigilanti oblatâ; quia iuxta eundem S. Thomam ibidem, altior gradus prophetiæ videtur quando Prophetæ audit verba experimentia intelligibilem veritatem, siue in vigilando, siue in dormiendo, quam quando videt aliquas res significatiuas veritatis. & c. multoq; magis quando Prophetæ non solum videt signa verborum vel factorum, sed etiam videt vel in vigilando, vel in dormiendo aliquem sibi colloquentem, aut aliquid demonstrantem: quia per hoc ostenditur, quod mens Prophetæ magis appropinquet ad causam reuelantem.

149 Cum prophetia affinitatem habet Raptus, quo aliquis præter naturæ ordinem (vt excludatur somnus) abstrahitur à sensibus ac rerum sensibilibus apprehensione. Quæ abstractio, inquit S. Thomas

q. 175. generatim potest ex triplici causa contingere. Vno modo ex causa corporali, sicut accidit in his, qui propter aliquam infirmitatem alienationem patiuntur. Secundo modo, ex virtute demonum, sicut patet in arreptitijs. Tertio modo ex virtute diuina. Et sic loquimur nunc de raptu, prout scilicet aliquis spiritu diuino eleuatur ad aliqua supernaturalia, cum abstractione à sensibus, secundum illud Ezechielis 8. Spiritus eleuauit me inter cælum & terram, & adduxit me in Hierusalem, in visione Dei.

Et quamuis Raptus habere solet causam ex parte appetitus, siquidem hoc ipso, quod is ad aliquid vehementer afficitur, potest contingere, inquit ibidem S. Thomas a. 2. quod ex violentia affectus homo ab omnibus alijs alienetur, iuxta Dionysium c. 4. de diuinis nominibus vbi ait: Est autem extasis faciens diuinus amor, sicut etiam in eodem appetitu delectationem vel effectum causare raptus potest; proprie tamen ac formaliter raptus non pertinet ad vim appetitiuam, sed solum ad cognoscitiuam, cuius scilicet proprie est mentem à materialium ac sensibilibus rerum concrectione ac sensu liberam reddere, iuxta S. Thomam ibidem.

Differt raptus ab extasi, iuxta eundem ibidem ad 1. Nam extasis, inquit, importat simpliciter excessum à seipso, secundum quem scilicet aliquis extra suam ordinationem (seu liberam sui dispositionem) ponitur. Sed raptus super hoc addit violentiam quandam, adeoque singularitè ab omnibus sensibus ab alienationem extrinsecam Dei virtute factam. Ex quibus etiam colligitur, raptum quidem simul coniungi posse cum prophetia, non tamen necessario; sicut etiam raptus sine prophetia esse potest; quando homo in raptu sola fidei, siue etiam donorum Spiritus Sancti, Intellectus scilicet, Sapientiæ, & scientiæ vti, absque noua, & prophetica reuelatione diuina, diuina contemplatur, et si forsan hoc rarius accidat.

Septimo Prophetiæ gratiæ adeo affinis est discretio spirituum, itidem ad cognitionem pertinens, vt vno quodam sensu etiam ad prophetiam pertineat, ex dictis; quamuis hoc loco iuxta S. Thomam 1. 2. q. 111. art. 4. ita contra eam distinguatur, vt prophetia, quatenus est specialis gratia gratis data, in præuidendis futuris contingentibus, aut certe alijs procul ab humana cognitione remotis cognoscendis versetur; discretio spirituum autem in occultis cordium cognoscendis occupetur. Cui tamen materiæ addi debet etiam certum iudicium in omni genere de bono, seu malo spiritu, deque instinctu & motione ab ipsidem profecta. In quem sensum Chrysostomus loc. cit. homil. 29. in 1. Cor. ait: Quid est discretio spirituum? nosse quis sit spiritualis, & quis non spiritualis, & quis impostor. Et Ambrosius citat. 1. Corinth. 12. Alij datur discretio spirituum, vt intelligat & iudicet, quod dicitur an Spiritus Sancti sit, an mundani. Et Hieronymus ibidem: Vt qualis vel quo spiritu veniat, vel loquatur, intelligat. Et Theodoretus ibidem: Vt eos discernent, qui ab aduersario spiritu agebantur. Potest tamen ipsa discretio spirituum etiam fieri notitia & lumine quodam inferiori, quam sit lumen propheticum, vt fit, quando ex varijs

regulis, & simul ex indicijs naturaliter aut experimentaliter notis, interni instinctus diiudicantur; qua ratione discretio Spirituum à prophetia etiam essentialiter differet.

153 Eadem fere ratione *Operatio virtutum & Gratia sanitatum*, quas quod externa opera concernant, ad hunc postremum locum referuauimus, non tam ex parte formæ, quam materiæ differunt. Cum enim vtraque versetur in perpetratione miraculorum, hoc solo inter se differunt, iuxta S. Thomam 1. 2. q. 111. a. 4. quod hæc circa ea miracula patrandæ versetur, quæ ad salutem corporum pertinent; illa vero circa alia, quæ ordinantur ad solam diuinæ potestatis protestationem, vt superius dictum. Sed & ab Ambrosio & Hieronymo in 1. Cor. 12. ad operationem virtutum refertur etiam effectio dæmonum; quæ tamen non abique ratione etiam ad gratiam sanitatum referri potest.

154 Dubitatur, an miracula præter Deum principalem authorem, habeant etiam causas instrumentarias creatas physicas, an solum morales. Posterius asserunt Bonauentura 3. dist. 13. a. 2. q. 3. Richardus ibidem, Gabriel q. vn. a. 3. dub. 2. Scotus in 4. dist. 1. q. 5. Durandus q. 4. Marsilius q. 2. a. 2. & Canus Relect. de Sacramento part. 4. Priorem partem tuentur Capreolus in 4. dist. 1. q. 1. a. 3. Ferrariensis 4. contra Gentiles cap. 56. Paludanus in 4. dist. 1. q. 1. conclus. 3. Sotus dist. 9. q. 2. a. 7. Vega lib. 7. in Tridentinum cap. 14. & plerique Thomistæ; quibus plurimum fauet S. Thomas 3. part. q. 62. a. 4. ad. 2. & q. 63. a. 2. ad 1. & q. 27. de veritate a. 4. ad. 4. & 2. 2. q. 178. a. 1. ad. 1. vbi ait *Deus principaliter operatur, qui vultur instrumentaliter, vel interiori motu hominis, vel eius locutione.*

155 Quæ sententia mihi etiam probabilior videtur, saltem respectu ipsius humanitatis Christi, quæ fuit instrumentum coniunctum ad patrandæ opera miraculosa; cuique etiam hic honor præ cæteris debebatur, vt passim docet S. Thomas, & suo loco tom. 3. pluribus dicitur. Neque opus est, ad hanc rem peculiari qualitate, seu corporea seu spirituali, ipsi instrumento impressa, vt existimant Capreolus, Paludanus, Ferrariensis, & alij: sufficit actualis vsus & applicatio instrumenti, vt suo loco de potentia obedientia actiua creaturarum, deque Sacramento generatim dicitur. In alijs vero Sanctorum, aut rerum sanctarum miraculis, existimo solum interuenisse concursum moralem; quia umbra Petri v. g. cum esset aliquid solum negatiuum, nec potuit quidem habere efficientiam physicam ad aliquid operandum. Eadem videtur ratio aliarum eiusmodi rerum.

156 Quæritur quarto, an gratiæ gratis datæ sint habitus. Respondetur, quasdam sua natura esse posse habitus, dubitari vix potest. Tales sunt sermo sapientiæ, sermo scientiæ, Fides, Genera linguarum, Interpretatio sermonum; quando negari non potest, à Deo infundi posse habitus, quibus homo aptus reddatur, tum ad oportune enuntianda diuina, tum ad loquendum varijs linguis, easque interpretandas; cum similes

quidam habitus, saltem naturales, etiam humano studio acquiri possint; & probabile est, donum linguarum reipsa non fuisse distinctum à speciebus intelligibilibus vocum & significationis earundem, siue à Deo nouiter collatis, siue certo modo dispositis & ordinatis. Quas proinde gratias ita etiam habitualiter Apostolis communicatas fuisse, verius videtur; tametsi alioqui S. Thomas, à toto genere loquendo, passim significat, gratias gratis datas magis in actu, quam in habitu consistere.

E contrario certum videtur, gratiam sanitatum, & operationem virtutum, formaliter & essentialiter habitus non esse, nec esse posse; quando nulla qualitas creata possibilis esse videtur, quæ potentia alicui subseruiat, per modum alicuius connaturalis instrumenti, ad miracula perpetranda; hoc ipso, quod ea vim omnem creatam superant; quidquid sit de qualitatibus illis, quasi per modum potentia impressis ad miracula perpetranda; quas tamen ipsas verior sententia non admittit, vt dictum.

De duabus gratijs potest esse quæstio, an sua natura sint, vel esse possint habitus; nimirum de prophetia, & discretionem spirituum. Equidem existimo, ipsum lumen Propheticum, quoad iudicium & assensum in Prophetis (Christo excepto, de quo inferius) habituale nunquam fuisse; etsi quoad species aut phantasmata Prophetis nonnunquam extraordinarie indita habitualiter permanisse nihil dubitem.

Vnde Gregorius 2. Moral. 28. *Si Prophetia, inquit, spiritus semper Prophetis adesset, inquisitus Amos Propheta non diceret: Non sum Propheta.* In quem sensum etiam S. Thomas 2. 2. q. 171. a. 2. docet, Prophetas futura pro arbitratu non præuidere. Species tamen & phantasmata, quia natura sua permanentes quædam sunt qualitates, nulla ratio est cur statim debeat prophetica illustratio, desinere debuerint. In quæ sensum accipi potest illud S. Thomæ loc. cit. *in intellectu prophete, cessante actuali illustratione, remanet quædam habitus ad hoc, quod facilius iterato illustretur.*

Imo vico probabilius videtur, lumen propheticum, ea quidem ratione, qua Prophetis communicari solebat, quantum ad ipsum iudicium, non posse sua natura esse habituale. Ratio est; quia actus prophetici non habent firmam aliquam & constantem rationem formalem, quantantur; sed solum transeuntem, per modum alicuius actualis illustrationis, quæ non potest diutius officium rationis formalis prophetiæ obire, quam dum & quamdiu actualiter perdurat; vt ex ipsa scriptura colligitur, quia lumen propheticum per modum actualis & transeuntis locutionis ac reuelationis describitur; puta; *Factum est Verbum Domini; Locutus est Dominus; Mane erigis mihi aurem.*

Idem de discretionem Spirituum sentio, quatenus per eam occulta cordium Deo reuelante patefunt; secus est, si loquamur de notitia, quæ ad discernendos spiritus ex certis quibusdam regulis & experimentis comparari & addisci potest.

161 Cum quo non pugnat, quo minus aut olim aut etiamnum hodie quidam, diuina destinatione ac deputatione, gratiam prophetiæ, & discretionis spirituum etiam constanter ac permanenter quasi possideant; non quod ea uti possint quoties velint, sed quia Deus illos identidem ac frequenter illustrando, ad hanc functionem velut ex officio obeundam vocauerit. Quo sensu Prophetæ olim dicti sunt, etiam cessante actuali prophetica illustratione, ex deputatione scilicet diuina; secundum illud Hieremiæ cap. 1. *Prophetam in genibus dedi te, ut notauit S. Thomas loc. cit. In quem sensum etiam intelligitur illud Numer. 11. Cum requiesceret in illis spiritus prophetarum, nec ultra cessauerunt.*

162 Nec obstat, quod S. Thomas 3. part. quæst. 7.

a. 7. ad 1. significare videtur, omnes gratias gratias datas per modum habitus permanenter in Christo fuisse; quod etiam speciatim de prophetia asserit Hieronymus episcopus 125, ad Damasum quæst. 3. Non enim ideo sequitur, omnes eiusmodi habitus proprie & formaliter in Christo fuisse habitus, ut ex dictis colligi potest. Accedit, quod cum prophetia in Christo non fuerit re ipsa distincta à cognitione supernaturali, quam per visionem beatam, vel per se infusam de diuinis rebus habuit, iuxta Suarez 3. part. tom. 1. disp. 21. sect. 1. recte concedi potest, notitiam propheticam in Christo vere ac proprie habitualement fuisse, at simul ab ea quæ cæteris prophetis communicata fuit, longe diuersam, ut dictum.

QVÆSTIO VIII.

De Infidelitate, alijsque vitijs fidei oppositis.

S. Thomas 2. 2. q. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

Resoluetur hæc quæstio septem dubitationibus. I. *Quæ & quot sint vitia fidei opposita, speciatim de infidelitate; an semper sit peccatum, non obstante quauis ignorantia.* II. *In quoniam subiecto sit peccatum infidelitatis; & quantum sit peccatum.* III. *Quot sint species infidelitatis; & qualis inter eas quoad grauitatem sit comparatio.* IV. *An omnes infidelium actiones sint peccata.* V. *Quid sit heresis, & Apostasia; & quomodo inter se differant.* VI. *Quenam sint apostatarum & hereticorum pœna.* VII. *De peccato Blasphemie; speciatim etiam in Spiritum sanctum, quid, quale, quantum, & quotuplex sit hoc peccatum. De Communicatione vero cum infidelibus agetur quæstione sequenti.*

DVBIVM I.

Quæ, & quot sint vitia fidei opposita; speciatim de Infidelitate; an semper sit peccatum, non obstante quauis ignorantia.

S. Thomas 2. 2. q. 10. 2. 1. & q. 14. & 15.

1 **P**ostquam hæc de obiecto, de quæ propositione obiecti fidei, item de habitu & actibus eiusdem egimus; sequitur proxtremo, ut de vitijs fidei oppositis agamus; quæ quidem S. Thomas initio quæstionis 10. in tria genera dispersitur; ut nimirum aliqua opponantur interno actui fidei, qualis est infidelitas cum suis speciebus; alia vero opponantur confessioni fidei, qualem S. Thomas esse dicit blasphemiam; denique alia opponantur scientiæ & intellectui, tanquam donis fidei affinis, qualem esse docet cæcitate mentis, & hebetudinem sensus; in quibus tamen duobus postremis vitijs explicandis non est nobis immorandum.

2 Solum notetur, scientiæ quidem directe opponi Ignorantiam, de qua satis actum est tom. 2. disp. 2. q. 1. dub. 7. & disp. 4. q. 9. dub. 1. & 2. Dono vero intellectus opponuntur voluntaria

cæcitas mentis, & hebetudo sensus. Quarum illa quidem facit, ut mens voluntariè (seu directe, seu indirecte) à spiritualium veritatum consideratione (à peccato alioqui retrahere solitâ) abstrahatur, & potissimum ex luxuriæ peccato oriri solet: hæc vero ex gula enasci consuetâ, consistit in quadam difficultate & stupiditate mentis, in penetrandis & distincte percipiendis rebus spiritualibus; de quibus agit S. Gregorius lib. 3. 1. Moral. cap. 31. Non videntur autem hæc peccata esse distincta ab ijs, à quibus nascuntur, aut quæ ex illis postea nascuntur; nisi ea ratione qua ipsamet ignorantia aliquando per se peccatum esse potest, ut generatim dictum cit. disp. 4. q. 9. dub. 1. & paulo post inferius hoc dubio speciatim in hac ipsa materia fidei dicetur. Vide S. Thomam hic q. 15.

Quod vero ad infidelitatem attinet, hoc no-